دەربارەی حکومەتی دژە شۆڕشی "نیشتمانی"، و ئەرکەکانمان...

موئەیەد ئەحمەد

مێژووی ململانێی سیاسی و کۆمەڵایەتی بە ڕاپەڕینی ئۆکتۆبەری (٢٠١٩) گەیشتە قۆناغێک لە عێراقدا کە ناتوانرێ بگەڕێنرێتەدواوە، ئەمەش لە ڕووی ئەو پەرەسەندنەی کە ڕوویداوە لە پەیوەندی نێوان چینەکانی ناو ئەم وڵاتە و لە ڕووی ئەو کوتەکەی کە ڕاپەڕین سرەواندیە هێزەکانی ڕژێم و سرەواندیشیە هەژمەنی فیکری و سیاسی و بەها کۆنەپەرست و پیاوسالاریەکانیان لە ئاستی کۆمەڵگەدا.

ئەنجامدانی هەڵبژاردنی پێشوەختە دوای سەرکوتی خوێناوی ڕاپەڕین، وە ململانێکانی ئێستاش لەنێو کەمپی هێزەکانی ڕژێمدا لەسەر شێوەی حکومەت و ڕەوەندەکانی تر، سەرجەمیان بریتین لە سیاسەت و کردار و تاکتیکی دژە شۆڕشی هێزە کۆنەپەرستەکان کە بە سەرکوتی بێ پەردە و خنکاندنی ڕاپەڕین توانیویانە دەسەڵاتی خۆیان بسەپێننەوە.

هەموو ئەم تاکتیک و سیاسەتانە، لە لایەک تەواوکەری سەرکوتی ڕاپەڕینەکە و هەوڵدانن بۆ ڕێگرتن لە شۆڕشی داهاتوو، وە لە لایەکی دیکەوە، هەوڵ و تەقەلان بە مەبەستی جێگیرکردنی سیستەمی سیاسی و دەوڵەتی بۆرژوازی لە عێراقدا لەسەر بنەمای دابەشکردنی کۆمەڵگا بۆ پێکهاتە ئیسنۆ-تائیفییەکان (Ethno-sectarian) و جێگێرکردنی ئایدیۆلۆژیای ڕەسمی دەوڵەت بەوەی کە ئیسلامی و قەومییە.

بە لەبەرچاوگرتنی هەموو ئەمانە، ململانێی ئێستاش لەسەر گۆڕینی شکڵ و شێوەی حکومەت لەنێو ڕژێمی سیاسی پشکپشکێنەی عیراق، لە حکومەتی "تەوافوق"یەوە بۆ "زۆرینەی نیشتیمانی"، جیاناکرێتەوە لەو گۆڕانەی کە هاتەتەدی لە پەیوەندی نێوان چین و توێژەکانی ناو کۆمەڵگای عێراقدا، وە جیاش ناکرێتەوە لە ڕەنگدانەوەی ئەم گۆڕانە لەسەر جیگەوڕەگەی باڵ و ڕەوتەکانی ڕژێم و سیاسەت و ستراتیژیەکانیان.

هەڵبژاردنەکەی ئەم دواییە کە لە بنەڕەتدا لە ڕووی بەشداریکردنی هاوڵاتیانەوە پەڕپوت بوو، ڕێژەی دەنگەکانی سەرجەمی لایەنەکانی دەسەڵاتی بە شێوەیەکی بەرچاو کەمکردەتەوە و پێگە و هێزی هەندێکیانی بەرامبەر بە هەندێکی تریان گۆڕیوە. مەسەلەی بناغەیی لەم گۆڕانەدا دابەزینی ڕێژەی ئەو بەشەی ئیسلامی سیاسییە کە نوێنەرایەتی دەکرێت لە لایەن ئەوەی پێی دەوترێ "چوارچێوەی هەماهەنگی" و پاشەکشەی ڕێژەییەتی لە شانۆی ئەو ململانێیە

سیاسیەی کە ئەگوزەرە سەرباری پەیوەندی نزیکی لەگەڵ کۆماری ئیسلامی ئێران و خاوەنداریەتی بە ئەو هەموو پولوپارە و هێزە چەکداریە میلیشیاییەی کە هەیەتی.

هۆکاری جەوهەری لە پێداگری ڕەوتی سەدر لەسەر حکومەتی “زۆرینە”

لە ڕوخساری دەرەوەی ململانێکاندا دەربارەی هەڵبژاردنی سەرۆک کۆمار و پێکهێنانی “حکومەتی زۆرینەی نیشتیمانی” و هەوڵەکانیان بۆ بەهێزکردنی ڕژێمی سیاسی ئیستا، هەروەها لە هەموو چرکە ساتەکانی ئەم ململانێ و هەوڵانەدا، بەڕوونی سیمای فشار و کاریگەرییەکانی هێز و جەمسەرێکی تر دەبینین، جەمسەری جەماوەری کرێکاران و هەژارکراوان و چەوساوەکان و خەباتی ئازادیخوازانەیان، کە سەرەڕای باری ناهەموار و نارەحەتی جۆراوجۆر، هەڕەشە و فشارێکی گەورە پێکدەهێنن لەسەر ناوەندی سیاسی و ستراتیژی بۆرژوازی فەرمانڕەوا و ڕەوەندە سیاسی و فیکرییە سەرەکییەکانی وڵات. “حکومەتی زۆرینەی نێشتمانی”، کە سەدر ئەیەوێت پێکیبهێنێ، شتێک نیە جگە لە فۆرمێکی سیاسی پڕ لە قەیران و ناکۆکی، تا لە ڕێگەیەوە فشار و مەترسیەکانی ئەم جەمسەرەی تر پوچەڵ بکاتەوە، هەروەک چۆن هەڵبژاردنی پێشوەختە و ژمارەیەک لە مانۆڕ و سیاسەتی تری هێزەکانی ڕژێم پاش سەرکوتی ڕاپەڕینی ئۆکتۆبەر گرتنەبەری ئەم شێوازە بوو.
ڕەوتی سەدر ئەم ستراتیژ و سیاسەتە نوێیە دەخاتەڕوو نەک لەبەرئەوەی بڕیارێکی ئارەزوومەندانەیە کە بەئاسانی دەتوانرێت وەلابنرێت وەیا بڕیارێک بێت هۆکار و هاندەرەکەی لابردنی نوری مالکی بێت لە حکومەتی داهاتوو بەهۆی هەڵوەستی شەخسی موقتەدا سەدر لە بەرامبەریدا، بەڵکو لەبەرئەوە دەیخاتەڕوو کە ئەم ستراتیژە پێویستیەکی پەرەسەندنی بارودۆخی سیاسی و کۆمەڵایەتیی و ناکۆکییەکانیەتی لەناو عێراقدا، بەتایبەتی توندوتیژبوونەوەی قەیرانەکانی ڕەوتی سەدر کە بریتییە لە کەمبوونەوەی کاریگەری و لەرزۆکی بنکە کۆمەڵایەتیەکەی لەناو هەژاران و کارگەران و بێبەشکراوان لە ناوەڕاست و خواروی عێراقدا.
چ “حکومەتێکی تەوافوقی” بە شێوەی جاران و چ “حکومەتێکی زۆرینە” کە بەشێوەیەکی سەرەکی لە هێزەکانی ڕەوتی سەدر و “چوارچێوەی هەماهەنگی” پێکبهێنری، ناتوانێت سەدرییەکان لەو بنبەستە ڕزگاربکات یان یارمەتیان بدات کاریگەری ئەو قەیرانەی کە دەرگیریانە کەمبکاتەوە، چونکە هەردوو جۆری حوکمەتەکە بەناچاری قەیرانی سەدریەکان توندوتیژتر ئەکاتەوە و ڕەوەندی لەدەستدانی بنکە کۆمەڵایەتیەکەیان زیاتر ئەکات. ئەمە هۆکاری جەوهەری و بنەڕەتی پێداگری سەدر و ڕەوتەکەیەتی لەسەر پێکهێنانی حکومەتی

"زەرینەی نیشتمانی" بەهاوپەیمانی نە لەگەڵ هێزەکانی "چوارچێوەی هەماهەنگی" بەگشتی، بەڵکو لەگەڵ هێزەکانی دەرەوەی ئەم چوارچێوەیە واتە لەگەڵ هێزەکانی دەرەوەی ناوچەکانی ژێر نفوزی خۆی.
ئەوەی کە ڕەوتی سەدر ئەیچنێتەوە لە سیاسەتە پراگماتیکیەکانی بە کرانەوە بەڕووی ئەو شتەی کە پێی دەڵێن "قووڵایی عەرەبی" ناوچەیی، واتە وڵاتانی عەرەبی و بەتایبەتی وڵاتانی کەنداو، هەروەها بەستنی هاوپەیمانی پەرلەمانی لەگەڵ حیزب و هێزەکانی ناوخۆی عێراق "بلۆکی سیادە" و "پارتی دیموکراتی کوردستان" (پارتی)، کە بەجۆرێک پەیوەستن بەم وڵاتانەوە، بەهێزکردنی ستراتیژ و بەرژەوەندیەکانی ئەم ڕەوتەیە وەک ڕەوتێکی سیاسی تایفی حکومەتیی. دیارە، هاتنەناوەوەی هەندێک لەوانەی لە "چوارچێوەی هەماهەنگی"دان، چ وەک تاک یان قەوارەی جیا کاریگەرییەکی خراپی ئەوتۆی نابێت لەسەر ستراتیژی سەدر بۆ پێکهێنانی حکومەتی "زەرینەی نیشتمانی".

حکومەتی زەرینە" و ناوەڕۆکی چینایەتی بۆرژوازی دەوڵەت و ڕژێم

هاوپەیمانی سێ قۆڵی ئێستای نیوان ڕەوتی سەدر و پارتی و کوتلەی "سەروەریی" (کە پێکهاتووە لە "پێشکەوتن" و"عەزم")، بۆ پێکهێنانی حکومەتی زەرینە، لە یەکەم نیگادا وا دەرئەکەوێت کە ڕەوتی سەدر لەدەرەوەی چوارچێوەی تایفەگەری وقەومیەوە بڕوا و پێکهێنانی حکومەت ڕەیشتبەت. بەواتایەکی تر، وا دەرئەکەوێت کە ئەم ڕەوتە بە تایبەتی تائیفەگەری تێپەڕاندبێ و توانیبێتی لەسەر بنەمای "زەرینەی سیاسی نیشتمانی" حکوومەتێک پێکبهێنێت لە سەرئاستی وڵات، و هەر ئەمەشە کە هێزەکانی هاوپەیمانی سێ قۆڵی و میدیاکانیان و میدیای ڕژێم بەردەوام تەپڵی بۆ لێئەدەن ئەوەی کە ئەمە حکومەتێکی"نیشتمانی"یە و خاڵی دەستپێکردنە بۆ دامەزراندنی "دەوڵەتی عێراق" و "گەڕاندنەوەی جێگەوپێگەی نەودەوڵەتی عێراق" و..هتد.
تەمانەکی کورت لەم دیمەنە و ئەم سیناریۆیە ئەوەمان بۆ دەردەخات کە خودی پرۆژەکە لە بناغەوە لەسەر بنەمای هاوپەیمانی سێ هێزی قەومی و تایفی بۆرژوازی دامەزراوە و وەک نوێنەرایەتی ئەم جۆرە دابەشکردنەی کەمەنگەیە. هەروەها ئەوەشمان نیشان دەدات کە ئەم جۆرە حکومەتە لە چوارچێوەی سیستەمی تائیفی و قەومی ئیستا تەناپەڕێ و نابیت بە حکومەتێکی بۆرژوایی کە لەسەر بنەمای شوناسی سیاسی و ئایدیۆلۆژی بۆرژوازی کە پێی دەوترێ شوناسی"عێراقی" دامەزرابێت دیارە ئەمەش بەهەموو ئەو هاتوهاوارەش کە لەم بارەیەوە ئەکرێت و لەگەڵ هەموو ئەو بەرژەوەندیە ماددییە ئابووری و کەمەڵایەتییە هاوبەشەوە کە ئەم هیزانەی هاوپەیمانی بەیەکەوە گرێ ئەداتەوە وەک نوێنەری بەرژەوەندیە گشتیەکانی سەرمایە لەسەر

ئاستی ع□راق.

ناو□ر□کی چینای□تی ب□رژوایی د□و□□ت ل□ ع□راق و حکوم□تی ئ□ستا و حکوم□تی ب□ناو “ز□رین□ی نیشتمانی” ل□ بناغ□دا ب□و پ□یو□ندیی□ ز□ر□مل□ و س□رکوتگ□ر□ی□ دیاریئ□کر□ت ک□ ئ□م د□و□□ت و حکوم□ت□ ه□ی□تی ل□گ□□ چینی کر□کار و ج□ماو□ری ز□حم□تک□ش و ب□ب□شکراواندا، ئ□م پ□یو□ندیی□ س□رکوتگ□ری□ ئ□و فاکت□ر□ هاوب□ش و ی□کلاک□ر□و□ی□ ک□ ه□ز□ بورژوا تائیف□گ□ر و ق□ومی و لیبرا□ی و □یف□رمیست و ت□نان□ت (تشرینیی□کان) و هاوپ□یمان□ پ□رل□مانی□کانیان ل□ “ن□و□ی نو□”، پ□ک□و□ د□ب□ست□و□ ب□رامب□ر کر□کاران و ز□حم□تک□شان. پ□رت□واز□یی سیست□می سیاسی و□ات و داب□شبوونی □□□ و د□ور□کان ل□س□ر بن□مای ن□ت□و□ و م□زه□ب□ جیاواز□کان، ب□و ه□ی□و□ س□رکوتی چینی کر□کار و ج□ماو□ری ز□حم□تک□ش و چ□وساندن□و□ی ژنان و س□رکوتی گ□نجان ل□ سنوری ناوچ□کانی بوونی هاو□اتیان ل□م ب□ناو “پ□کهاتان□”دا، در□ژکراو□ی پ□ویست و ت□واوک□ری ئ□م پ□یو□ندیی□ ز□ر□مل□ی□ چینای□تیی□ی د□و□□تی ئ□م س□رد□م□ و حکوم□تی ئیستا و داهاتووی ع□راق□ش□، ل□پ□یو□ند ب□ کر□کاران و ج□ماو□ر□ی چ□وساو□و□. تیشرینیی□کانی “ب□زووتن□و□ی ئیمتیداد” و هاوپ□یمانانیان ل□ “ن□و□ی نو□” ل□ □استیدا ئامراز و ق□وار□ی سیاسین ب□ ئ□و□ی بزووتن□و□ی ش□□شگ□□ی ل□بارب□رن و کاریگ□ری وز□ی ش□□شگ□□ی ل□کاربخات و بیخات□ ناو ئام□ری س□رکوتک□ری د□و□□تی بورژوازی و پ□رل□مان□ ک□ی□و□ و ه□موو ئ□مان□ش ب□ ناوی □یف□رم و □اپ□□ین و چاو□□وانیی□کانی گ□نجان□و□.

واقع ئ□و□ی□ ک□ حکوم□ت و سیست□می سیاسی ن□□ن□ر□کی ت□واوی ه□ز و ت□□ژ□ ب□رژوازی□ ق□ومی و تائیفیی□ جیاواز□کان□ ل□ ع□ر□بی زمان و کوردی زمان و ئ□وانی تر و ل□ تائیف□ ئایینی□کانی سوونن□ و شیع□، هتد، وهیچ شت□ک ل□گ□□ی نی□ ک□ ناوی ب□رژ□و□ندی ج□ماو□ری کر□کاران و ز□حم□تک□شان و ن□داران ب□□ت یا ناوی ج□ماو□ر ب□□ت ب□گشتی ل□م سیست□م□دا، ن□ ل□ئاستی ناوچ□کانی ژ□ر ک□نتر□□یان و ن□ ل□ئاستی و□ات، و□ هیچ شت□کیش نی□ ناوی “و□ات” و“ع□راق” ب□□ت جگ□ ل□ ه□ماکانیان ک□ ب□رژ□و□ندیی□ سیاسی و ئایدئ□□ژی□ چینای□تی□ ب□رژوازی□کان ب□رج□ست□ ئ□ک□ن□و□. ه□رب□ی□ ئ□و□ی ک□ ه□ی□ و ب□رج□ست□ی□، ب□رژو□ندی دژ ب□ی□کی س□رمای□ و کار□ و ب□رژ□و□ندی ت□یژ و ه□ز□ ب□رژوا ق□ومی و م□زه□بیی□ جیاواز□کان□ ک□ ل□ ململان□دان ل□گ□□ ی□کتر، ب□□ام ل□ ن□و ی□کپارچ□یی گشتی خ□یاندا و□ک نو□ن□ری س□رمای□ ب□□ووی کر□کاران و ز□حم□تک□شان و

خەباتیاندا. هەموو ئەو زۆنایانەی کە هەڵدەخەینی بەسەر حکومەتەکی"نیشتمانی" و حکومەتەکی "زۆرینەی سیاسی نیشتمانی" جگە لە شاردنەوەی ئەو واقیعە چینایەتیانە هیچی ترنین.

ڕاستە حکومەتی"زۆرینەی سیاسی نیشتمانی" تارادەیەک جیاوازە لە "حکومەتی تەوافوقی" بەوەی کە لە باشترین حاڵەتدا ژمارەیەک لە حیزب و هێزە بەشدارەکان لە پرۆسەی سیاسیدا ئەخاتە دەرەوەی بازنەی چێژوەرگرتن لە تاڵانیی حکومەتی داهاتوو و وەزارەتەکانی لە کاتیکدا ئەو حزب و هێزانە پەیوەستیانە بە دریژەدان بە جەنگەوەیگەیان لە هاوکێشەکانی هێز و دەسەڵات لە عێراقدا، وە هەروەها زیان ئەگەیەنە بە بەرژەوەندە جیوسیاسیەکانی کۆماری ئیسلامی ئیران لە عێراقدا. بەڵام ئەمە لە کاراکتەری ڕژێمەک کە هەیە ناگۆڕێت و هەروەها ئەم هێزە ئەپۆزیسیۆنە بەرژوازیانە لە کایەی سیاسی وەدەرنانە و تەنانەت دەرگاشیان بەسەردا داناخات کە ڕۆڵگەلێک لە حکومەتدا ببینن و ئیمتیازاتی پەرلەمانیان وەربگرن. ئەمە جگە لەوەی کە ناتوانرێ پێتە نێودەوڵەتی و ناوچەییەکانیان بپچڕێنە کە گرێیان ئەداتەوە بە ئێران و هاوپەیمانەکانی و میلیشیاکانیەوە لە وڵاتانی تر کە کۆمەک و چەک و هاوکاری لۆجستییان بۆ دابین دەکەن.
ئەمەش دەمانگەیەنێتە خاڵێکی بنەڕەتی تر ئەویش ئەوەیە کە بارودۆخی سیاسی عێراق و کاراکتەری هێزە سیاسیەکانی دەسەڵات بە ڕاستەوخۆیی لایەنی ناوچەیی و نێودەوڵەتیان هەیە. هەشتا سیستەمی سیاسی و دەوڵەتی بەرژوازی لە عێراقدا کراوەیە بە دەستێوەردانی جیۆپۆلەتیکی و جیۆ ستراتژی بەتایبەتی لە لایەن هێزە ناوچەیی و نێودەوڵەتییەکانەوە: ئێران، عەرەبستانی سعوودی، ئەمریکا، تورکیا و ئیمارات. نەبوونی هێزەکانی چوارچێوەی هەماهەنگی لە حکومەتدا یان کەمی ژمارەی کورسیەکانیان زۆربەی دیاریکراویان لێئەدا، بەڵام نایکاتە دەرەوەی چوارچێوەی گەمەی سیاسی لە عێراق و دەستێوەردانە جیۆپۆلەتیکی و ستراتیژیەکان.

بە کورتی، حکومەتی "زۆرینەی نیشتمانی" شتێک نیە جگە لە قۆرخکردنی ئیمتیازەکانی دەوڵەت لە لایەن هەندێک لە هەمان هێزە تائیفەگەری و قەومیەکان، لە لایەکەوە، وە لە لایەکی دیکەوە، گرتنەدەستی کاروباری دەوڵەتە بە چوار ساڵی داهاتوو بە جێبەجێکردنی سیاسەت و کارنامە و ئەجیندەی حکومەت، کە چیرۆکەکەش لێرەدایە واتە لەوەدا کە ئەم حکومەتە چ ئەجیندەیەکی هەیە لە پەیوەند بە کێشمەکێشی خەباتی چینایەتی لە کۆمەڵگەدا؟ ئەگەر ئەم حکومەتە لە ڕوانگەی شۆڕش و

گەڕانکاری ڕیشەییەوە لە بەرژەوەندی هەژارکراوان و زەحمەتکێشان و ژنانی ستەملێکراو هەڵسەنگێنین، ئەبینین ئەمە لە ڕاستیدا حکومەتی توان دووو دژە شۆڕشە.

ئەجیندای حکومەتی دژەشۆڕش

ئەو حکومەتەی کە لەسەر بنەمای "زۆرینەی سیاسی نیشتمانی" یان "حکومەتێکی تەوافوقی" یان حکومەتێکی تەکنۆ لەو دووو حکومەتە دروست دەبێت لە هەڵبژاردنی پێشوەختەوە سەریهەڵداوە و تەنیا تەواوکەری نەرم دەبێت بۆ سەرکوتی خوێناوی ڕاپەڕینی ئۆکتۆبەر لە پێناوی ڕێگرتن لە خەتەرەکانی سەرهەڵدانی قەیرانی شۆڕشگێڕانە و بە ئامانجی بەهێزکردنی ڕژیمی سیاسی بۆرژوازی و دابینکردنی سەقامگیری دەوڵەتی بۆرژوازیە لە عێراقدا. یەکەم هەنگاو بۆ بەدیهێنانی ئەم ستراتیژە پێکهێنانی حکومەتێکی دژە شۆڕشە بەناوی حکومەتی زۆرینەی "سیاسی" و "نیشتمانیەوە".
وەک پارتێکی دەسەڵاتداری سەرەکی و ڕەوتیکی ئیسلامی سیاسی شیعەی پۆپۆلیستی خاوەن نفوز و "بنکەی کۆمەڵایەتی" بەشێوەی سەرەکی لەنێو جەماوەری هەژار و پەراوێزخراو و زەحمەتکێش لە ناوەڕاست و باشووری عێراق، ڕەوتی سەدر مەبەستیەتی ئەو سیاسەتانە بگرێتەبەر کە خزمەت بە قایمترکردنی جێپێکی بکات بەسەر ئەم بنکە کۆمەڵایەتیەیدا و فراوانتری بکاتەوە. ئەم ڕەوتە مەبەستیەتی بە هەموو شێوە و ئامرازیک، و لەم ڕاستایەدا تواناکانی دەوڵەت و حکومەت و ئەوەش کە حکومەت بۆی ئەڕەخسێنێ لە توانای سیاسی و دیپلۆماسیی لەسەر ئاستی ناخۆ و دەرەکی، بەکاریانبهێنێ بۆ ئەنجامدانی ئەم مەبەستەی.
گومانی تێدانیە کە حکومەتی ڕەوتی سەدر پڕدەبێت لە ناکۆکی لەبەرئەوەی بنکە کۆمەلایەتیەکەی چاوەڕوانی ئەوە دەکات ئەم حکومەتە ژیانی باشتر بکات و خزمەتگوزاری گشتی بۆ دابین بکات، بەڵام سیاسەتەکانی ئەم ڕەوتە و ئەجنداکەی سەرقاڵی لەقاڵبدانی خەبات و ناڕەزایەتیەکانی جەماوەری کرێکاران وزەحمەتکێشان دەبێت بەدەوری ئاسۆ و سیاسەتەکانیی و سیاسەتە ئابوریە کاپیتالیستە نیو لیبرالیەکانی و بەدوای ئیفلیجکردنی وزەی شۆڕشگێڕانەی ئەم جەماوەرەوە دەبێت. هەموو ئەو دەنگیانەی کە گوایە حکومەتی "زۆرینەی نیشتمانی" گۆڕانکاری لە بەرژەوەندی جەماوەر فەراهەمئەهێنێ شتێک نییە جگە لە ساختەکردنی ڕاستییەکان لە پیناو شکستپێهێنانی هەرهەڵچونێکی جەماوەریی شۆڕشگێڕانە لەدژی سیستەمی هەژاری و کۆیلایەتی و پەراوێزخستن کە لە ئارادایە لە ئیستادا.

هەروەک ئاشکرایە، لەناواخنی ئەجندای ڕەوتی سەدردا لەباری میراتی

م□ژوویی□و□، ئیسلامیز□کردنی ک□م□□گای□ ل□ خوار□و□ “القاعد□”و□ و ب□اوکردن□و□ی ئ□م سیاس□تی ئیسلامیز□کردن□ی□ ل□ ن□و ج□ماو□ری پ□راو□زخراو و ه□ژارکراودا ب□ش□و□ی س□ر□کی، ه□رب□ی□ ئ□گ□ر ئ□م □□وت□ خ□ی ب□ت□نیا ل□ د□س□□اتدا ب□ت د□رف□تی ب□د□□□خس□ ه□رچی بتوان□ ل□م □استای□دا یاسا داس□پ□ن□ت و ب□پل□ی س□ر□کی ب□ دژی ژن و م□ودای ئ□م سیاس□ت□ی ب□ ه□نگاوی خیراو گشتگیر ب□ر□وپ□ش ب□ر□ت. و□ک □□وت□کی حکوم□تی د□س□□اتدار، □□وتی س□در ز□رترین بای□خدان□کانی خ□ی د□خات□ س□ر ل□ م□نگ□ن□دانی وز□ی ش□□شگ□□ان□ی ج□ماو□ری ب□ب□شکراو، ئ□ویش ل□□□گ□ی چ□سپاندنی ئ□م ف□رم□ م□زه□بیی□ ئیسلامیی□ تائیف□گ□ریی□ دژ□ ژن و دژ□ ئازادیی□ م□د□نی و سیاسیی□کان و دژ□ پ□شک□وتنی ک□م□□ای□تیی□و□. ئ□م□ و، بانگ□ش□کانی ل□ بار□ی ه□□و□شاندن□و□ی میلیشیاکان هیچی تر نیی□ جگ□ ل□ □□سمی□تپ□دان ب□ میلیشیاکان و پ□یو□ستکردنیان ب□ ه□ز□ ف□رمیی□ س□رکوتگ□ر□کانی د□و□□ت□و□.

□است□ ئ□م □□وت□ س□رب□خ□یی□کی □یژ□یی ه□ی□ ل□ □ژ□می ئیسلامی ئ□ران ب□ه□ی جیاوازی ل□ بواری دام□زراو□ی م□زه□بیی شیع□ و د□س□□ات□کانی ل□ناو ع□راقدا و ه□بوونی پ□یو□ندی ک□م□□ای□تی و ئایدی□ل□ژیی م□زه□بی ل□گ□□ ج□ماو□ری ع□ر□بی زمان و ورد□کاریی□کانی تر. ه□رچ□ن□ک ب□ت ، ئ□م س□رب□خ□یی□ □□ژ□یی□ و ئ□و □استیی□ش ک□ بنک□ ک□م□□ای□تیی□ک□ی □□وتی س□در ج□ماو□ری ع□ر□بی زمان□ ل□ع□راقدا، هیچ شت□□ک ل□ کاراکت□ری تائیف□گ□ری□ م□زه□بیی□ک□ی ناگ□□□ت، و□ک □□وت□کی ئیسلامی سیاسی شیع□، و□ ناشیگ□□□ت ب□ بزوتن□و□ی□کی ناسیونالیستی ع□ر□بی ک□ ئ□ج□ندای ناسیونالیستی ع□ر□بی ه□ب□ت ل□س□ر ئاستی ناوچ□ک□، و ه□رو□ها نایگ□□□یت ب□ □□وت□کی “ناسیونالیستی ل□کا□ی” یان ئ□و□ی پ□ی د□وتر□ ب□رژوازی “ن□ت□و□یی” ع□راقی، ل□ ب□رئ□و□ ه□رو□ک ی□ک□ک ل□ □□وت□کانی دیک□ی ئیسلامی سیاسی شیع□ د□م□ن□ت□و□ ل□ ع□راقدا و ل□م ج□گ□ ک□م□□ای□تی و سیاسی و ئایدی□ل□ژی□و□ ب□شداری ئ□کات ل□ ژیانی سیاسی و “پر□س□ی سیاسی” و ل□وان□ش پ□که□نانی حکوم□ت ل□ ئیستادا.

پ□که□نانی حکوم□تی ز□رین□ هیچ ناگ□□□ت ل□ ست□اکت□ری بن□□□تی فیکری و سیاسی □□وتی س□در، ل□ ب□رئ□و□ی ئ□م □□وت□ ه□زی ل□و□دای□ ک□ خ□شباو□□ی (و□همی) م□زه□بی و تائیف□گ□ری و د□□□اوک□ ل□ ب□رامب□ر چ□وسان□و□ و جیاکاری تائیفی زا□□ ب□س□ر بیری ب□شیکی ز□ری ج□ماو□ر ل□ ناو□□است و باشووری ع□راق، ئ□م□ ئ□و پای□ سیاسی و ئایدی□ل□ژی و ت□نان□ت سایک□ل□ژیی□ و ئ□و ب□رب□ست□ قایم□ی□ ک□

ئەم ڕەوتە لێی بەهرەمەندە بەڕووی نەیارانی خۆیدا و سەرچاوەی بەردەوامبوونیەتی. ئەمەش لە ڕەوتی ناسیونالیستی و بزوتنەوەی ناسیونالیستی کوردی دەسەڵاتدار دەچێت لە ئێستادا کە سوود ئەبینێ لە خۆشباوەڕی و ئاسەی قەومی زاڵ لەنێو جەماوەری کوردستاندا، هەروەها ئەم دۆخەی ڕەوتی سەدر هاوشیوەی هەلومەرجی هاوپەیمانەکەی تری خۆیەتی لە “کوتلەی سەروەری” کە ئەویش بە شێوەیەکی سەرەکی پشتی بەستووە بە زاڵبوونی مەیلی ناسیۆنالیستی عەرەبی لەنێو جەماوەری دانیشتووی ناوچەی ڕۆژئاوا و باکوری ڕۆژئاوای عێراق.

با بزانین ئێستا ئەجێندای سیاسی هاوبەشەکانی تر لە “حکومەتی زۆرینەی نیشتمانی” چیە؟ یەکێک لە هاوبەشەکان (پارتی) یە، ئەم حزبە قەومیە کۆنەپەرست و ئیستبدادیە کە ڕیزێک دورودرێژ لە کلیپتۆکرات و سەرمایەدارانی گەورە ڕابەری ئەکەن و حوکمی کۆمەڵگای کوردستان بە چەک و داپڵۆسین بەڕێوە دەبەن، بەهەرە بەرداری دەکەن لە مەسەلەی قەومی و هەست و دڵەڕاوکێی نەتەوەیی زاڵ لەنێو جەماوەردا بە درێژەدان بە دەسەڵاتیان. ئەم حزبە شانبەشانی کۆنترۆڵکردنی سەروت و سامانی کۆمەڵگە و گەندەڵی و تاڵانی بێ سنوور و قازانج بەدەستهێنانی خەیاڵی لە پرۆژە سەرمایەداریە گەورەکانیاندا، هەموو دەنگێکی ناڕەزایی و جموجوڵێکی جەماوەریش لە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی خۆی بیدەنگ ئەکەن بەزەبری چەک و گرتن و بێ سەروشوێنکردن. ئەم حزبە ئەو هێزە بورژوا دژە شۆڕشیە کە لە بەرگریکەرانی عادل مەهدی بوو کە ڕاپەڕینی ئۆکتۆبەر هێنایە خوارەوە. حکومەتێک کە یەکێک لە سێ کۆڵەکەی ئەم حزبە بێت جگە لە حکومەتی دژە شۆڕش و دژە جەماوەری و ئاواتەکانی بە ئازادی و سەلامەتی و ئاسودەیی هیچی تر نابێت.
کوتلەی سەروەری و پێکهاتەکانی “پێشکەوتن” و “عەزم” لە بنچینەدا جیاوازنین لە لایەنەکانی تری هاوپەیمانی سێلایەنە و ئەویش بەخۆی قەوارەیەکی سیاسی کۆنەپەرستانەی ڕەوتی ناسیۆنالیستی عەرەبییە و ئایدیۆلۆژیەکەی ناسیۆنالیستییە و بنکە کۆمەڵایەتیەکەی لەنێو خێڵەکییەکان و قەومیەکان و توێژە بورژوازیەکاندایە بەشێوەی سەرەکی و باکگراوەند و پیوەندیان هەیە لەنێو بەعسیە کۆنەکاندا و پەتی پەیوەستبونیان زۆرە بە سعودیە وئیماراتەوە.
لە کۆتاییدا، بەدەر لە ئامانجی بڕیاری ئەم دوایەی “دادگای باڵای فیدراڵی” لەسەر یاسای نەوت و گازی هەرێمی کوردستان و وردەکاریەکانی و ئامانجە سیاسیەکانی پشتەوەی لە پەیوەند بەو ململانێیە کە بەردەوامە لە سەر پیکهێنانی حکومەت، و بەدەر لە تاڵانی زەقی سامانی وڵات و جەماوەر لە لایەن (پارتی) یەوە

بەدرێژایی ساڵانێکی دوورودرێژ، بەدەر لەمانە هەمووی هەردوولا هاوبەشن لە خۆشکردنی ئاگری دەمارگیری نەتەوەیی و تایفەگەری و گۆڕینی قەیرانە سیاسییەکەیان بۆ قەیرانیکی کۆمەڵایەتی کە جەماوەر باجەکەی بدات. ئەرکی سۆشیالیستەکان و چینی کرێکار و جەماوەری ئازادیخوازە کە بەوپەڕی هیز و تواناوە لە بەرامبەر دەمارگیری نەتەوەیی و تایفەگەری لە هەردوو لای ململانێکە ڕابوەستن و هەوڵەکانیان بۆ شکاندنەوەی سەختی ئابووری و کۆمەڵایەتی بەسەرشانی جەماوەردا، پێچەبکەنەوە. ئەرکە بناغەییەکە ئاراستەکردنی نوکی ڕمی خەباتی شۆڕشگێڕانەی جەماوەرە ڕووەو بۆرژوازی دەسەڵاتدار لەسەرانسەری عێراق و کوردستاندا.

سەبارەت بە ئەرکە کردارییەکانمان

باسکردنی ئەرکی کرداری کۆمۆنیستیمان، شێینەکەی بڕیارنامەی ڕێکخراوەیی تایبەتە بە ئەرکە کرداری و سیاسییەکان. بەڵام ئەمە ئەو ڕێت ناکاتەوە کەهەندێک لەو ئەرکانە تەنانت ئەگەر بەشێوەیەکی گشتیش بێت لەم وتارەدا باسبکەم. بۆیە ئەمانەی خوارەوە بە پێویستی دەزانم:

ڕیسواکردنی بەردەوامی ڕژێمی سیاسی ئێستا و ئەو حکومەتەی کە دوای ئەم هەڵبژاردنە پێشوەختە پێک دەهێنرێ وەک حکومەتی دژە شۆڕش، واتە حکومەتی دوای سەرکوتی خوێناوی گەورەترین ڕاپەڕینی جەماوەریی شۆڕشگێڕ لە مێژووی عێراقدا کە ڕاپەڕینی ئۆکتۆبەری (٢٠١٩) یە .

پڕوپاگەندەی سیاسی لەنێو جەماوەری کرێکاران و بێشمەینەتان و چەوساوەکان و ژنانی ئازادیخواز و لاوانی شۆڕشگێڕ سەبارەت بە پێویستی ڕێکخستنی سەربەخۆی خەباتیان بۆ ئەوەی ئیرادەی سیاسی چینایەتی خۆیان لە شێوەی ئەنجومەنە جەماوەرییە شۆڕشگێڕەکانیاندا بەدیبهێنن کە ببێتە حکومەتی شۆڕشگێڕانەی داهاتوویان.

ڕەخنە لە ناوەڕۆکی چینایەتی سەرمایەداریی ڕەوتە ئیسلامی و نەتەوەییە دەسەڵاتدارەکان و هیزەکانیان و نیشاندانی ئەم ناوەڕۆکە بە جەماوەر کە داپۆشراوە بە بەرگی ئایدیۆلۆجی قەومی و دینی و لیبراڵی.

پیادەکردنی ڕەخنەی سۆشیالیستی بەدژی سەرمایەداری نیو-لیبراڵی و ڕژێمە سیاسییە ئیسلامی و ناسیۆنالیستەکەی بەشێوەیەکی سیستماتیک، و خستنەڕووی بەدیلی سۆشیالیستی بەوەی کە مەسەلەیەکی هەرئێستاییە.

خەبات بەئاڕاستەی یەکخستنی لایەنە جیاجیاکانی خەباتی ئابوری و سیاسی و فیکری کریکاران و زەحمەتکێشان لە خەباتێکی چیانیەتی بەهێزدا بۆ بەدیهێنانی ئەم ئامانجە.

بەرجەستەکردنی ڕەخنەی سۆشیالیستی و ڕەخنەی ڕزگاریخوازانەی ژنان لە بەها ئاینی و نەتەوەیی و پیاوسالاری و خێڵەکایەتییە سەرکوتگەرییەکانی ژنان.

ڕێکخستنی خەبات و بەرگری ژنان لە بەرامبەر ستەم و پیاوسالاری بەمەبەستی دروستکردنی بزوتنەوەیەکی بەهێزی ڕزگاریخوازانەی ژنان لە سەرتاسەری وڵاتدا. هەوڵدان تا ئەم بزوتنەوە ڕزگاریخوازانەیە ڕەگی لەنێو جەماوەری ژنانی کرێکار و زەحمەتکێشاندا هەبێت بە پلەی سەرەکی و لەسەر ئاستیکی کۆمەڵایەتی لە شار و ناوچە لادێییەکان و شوێنە جۆراوجۆرەکانی کار وگەڕەکەکان بەرپا ببێت.

هەوڵدان بۆ ڕێکخستنی کرێکاران و زەحمەتکێشان و لاوان و ژنانی کرێکار و چەوساوە لە لیژنە لۆکاڵییەکان و گروپە خەباتکارانەکانی تایبەت بەخۆیان لە گەڕەکەکان و شوێنی کاریان. ئەنجامدانی چالاکی کۆمەڵایەتی و سیاسی و ڕۆشنبیری بەشێوەیەکی سیستماتیک و ڕێکخراو لەم گەڕەک و شوێنانەدا. هەوڵدان بۆ ڕێکخستنی ئەوانەیان یا گروپەکانیان کە بڕوایان بە سۆشیالیزم هەیە لەکاری ڕیکخراودا لەحەلقە سۆشیالیستەکاندا و لە رێکخراوی بەدیلی کۆمۆنیستی لە عێراق.

سەپاندنی کاری سەندیکایی سەربەخۆی کرێکاران بەسەر دەسەڵات.

چالاککردنی یەکەتییە سەربەخۆکانی ئێستا و دروستکردنی سەندیکای نوێ و پێکهێنانی ڕێکخراوە هەمەجۆرە خەباتکارە کرێکارییەکانی داکۆککار لەمافەکانیان بەشیوەیەک کە کرێکاران و کارمەندان لە گشت شوێنەکانی کاردا ڕێکخراوبن لەم سەندیاکا و ڕیکخراوانەدا.

خەباتی ڕۆژانە و بەردەوام بۆ سەپاندنی ڕیفۆرمی ئابووری و سیاسی و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی بەسەر ڕژێمدا وەک بەشێک لە بەهێزکردنی خەباتی سۆسیالیستی. هەر لەم ڕاستایەدا خەبات بۆ بەدیهێنانی ئازادی و یەکسانی ژنان، جیاکردنەوەی دین لە دەوڵەت و سیستەمی خوێندن، هەڵوەشاندنەوەی سیستمی تائیفی و قەومی، دامەزراندنی سیستمێکی سیاسی لەسەر بنەمای هاووڵاتی بوونی یەکسان، دابینکردنی باش بژیوی بۆ جەماوەر و بونیاتنان و پەرەپێدانی فەرهەنگێکی ئینسانی و ڕزگاریخوازانە.

ڕێکخستنی خەباتی جەماوەری بەدژی تاڵانکردنی موڵک و سامانی کۆمەڵگا کە لە لایەن دەسەڵاتەوە و لە ڕێگەی تایبەتکردن و دزی و گەندەڵی و وەبەرهێنانی سەرمایەداریانەوە ئەنجام ئەدرێ.

ڕێکخستنی خەبات بۆ دابینکردنی کارەبا و ئاو و تەندروستی گشتی و خزمەتگوزاری کۆمەڵایەتی و خوێندن بەخۆڕایی و هەوڵدان بۆ بەشداریکردن لە دامەزراندنی کۆڕ و کۆبوونەوەی جۆراوجۆر و

ڕێکخراوە جەماوەرییەکان بە ئەم مەبەستە.
پەردەهەڵماڵین لەسەر تەواوی سیاسەتەکان و ناوەڕۆکی "کاغەزی سپی" کە چۆن دەیەوێت ئابووری عێراق بکاتە ئابوورییەک لەسەر بنەمای تاڵانکاری سەرمایەداریی زەق و بێباکانە دابمەزرێ و دەوڵەت و یاساکانی بکرێتە ئامرازی جێبەجێکردنی پرۆژەی سەرمایەداریەکانی، و بڵاوکردنەوەی هۆشیاری گشتی سەبارەت بەو سیاسەتانە و ڕێکخستنی نارەزایەتییەکان بە ڕوویاندا.
کۆمەڵگا کەمی نەهێناوە لە ژمارەی ناڕەزایەتییەکان و فراوانی تووڕەیی و ناڕەزایەتی لە باردۆخەکە، ئەوەی کەمە ڕێکخراوبوونی پیویستە لەڕیزی ئەم خەباتە و ئەم ناڕەزایەتییانەدا و بەهرەمەند نەبوونیانە لە ئاسۆ و ئەجێندای سیاسی سۆسیالیستی. هەوڵدانی بەردەوام بە کۆتایی هێنان بە پارچەپارچەبوون و ڕێکخستنی ئەم خەباتە بەرەو بەدیهێنانی ئەم ئامانجە یەکێکە لە ئەرکە بەپەلەکانی ئێمە.

خاڵی لاوازی سەرەکی بۆرژوازی لە عێراقدا ئەوەیە کە لەسەر بنەمای نەتەویی و ئاین و تائیفە دابەش بووە و تا ئێستاش ناتوانێ یەکبگرێت چونکە یەکبوونی پڕە لە ناکۆکی و ململانێی و لێککەوتن و شۆینکەوتەیی بە ئەم وڵاتە یان ئەو وڵات و درێژکراوەی ناوچەییەکانیان. بەپێچەوانەی ئەمەوە، چینی کرێکار و جەماوەری زەحمەتکێش و بەهەژارکراو و جەماوەری ژنانی چەوساوە و لاوانی بێکار کە بەدوای ئازادیەوەن بەرژەوەندی هاوبەشی چینایەتی و کۆمەڵایەتیان هەیە لەسەر ئاستی عێراق، ئەمان هێزێکی گەورە و بەتوانان گەر خەباتی شۆڕشگێڕانەی خۆیان یەکبخەن و ئاسۆی سۆشیالیستی و ئینتەرناسیۆنالیستی بگرنەبەر و خەباتیان یەکانگیر بکەن لەسەر ئاستی وڵات و ناوچەکە. خەباتی شۆڕشگێڕانە بەگشتی و خەباتی سۆسیالیستی بەتایبەتی لەسەردەمی جیهانیبوونی سەرمایەداری هاوچەرخ و ململانێی جیۆپۆلەتیکی و ستراتیژی ئیمپریالیستی و جەمسەرە ناوچەییە داغەکاندا بە ناچاری دەبێت ئاسۆ و ئەجێندای ئینتەرناسیونالیستی گرتبێتەبەر بۆ ئەوەی سەرکەوتوو بێت.

٢٠٢٢-٢-١٢

د□روونناسیی: حولحول□تیی/ ک□س□تیی حولحولیی *... ئ□حم□د □□زا*

متقلب المزاج " الشخصية المزاجية"

Mood Swings

حولحول□تیی یان ک□سی حولحولی ل□ زانستی د□روونناسیدا، ب□ دیارد□ی□ک ئ□وتر□ت، ک□ ب□ و□سکردنی خ□رایی و ز□ریی ه□ست و س□ز د□رپ□□اندنی مر□ڤ□کان ب□کارئ□ه□نر□ت و کار ئ□کات□ س□ر باری د□روونیی و ه□ستیان.

ز□رتر ب□ و□سفکردنی ئ□و ک□سان□ ب□کارد□ت، ک□ باری د□روونییان ل□ گ□ژ□ندای□و گ□□انکاریی ب□رد□وامی ب□س□ردا د□ت، ل□ ن□وان ه□ست□ دژب□ی□ک□کانی د□خ□شیی□کی ب□ ئ□نداز□و □ازیی بوون□کی ز□ردا، ک□ ل□پ□دا ئ□گ□□□ت ب□ تووڕ□یی و پ□ستیی و تا □ادد□ی خ□م□کیش.

ه□کار□کان:

ک□سی حولحولیی ل□ د□روونناسیدا، ل□ ئا□□زترین ک□سای□تیی□کانن ل□ □ووی تایب□تم□ند□تیی□ □□فتاریی/ سلوکیة ی□کان□و□، ک□ شپرز□یی دروست ئ□کات. زیاتر ل□ 20 ج□ری ه□ی□، جیاوازیی ل□ چ□شنی ک□سای□تیی□کانیدا، یان هاوش□و□ بوونی تیادا ه□ی□، ک□ ه□ری□ک□و ب□ ه□کار□ک دروست بوون، و□ک □□گ□کانی پ□رو□رد□، یان ل□ منا□یی و ب□ه□کاری ب□ماو□یی، یان ب□ه□ی ژینگ□و ک□م□□گ□و د□وروب□ر□و□.. ه□ند□کیشیان ب□ه□ی ن□خ□شیی□کی ئ□رگانیکی□و□ تووش ئ□بن و ه□ند□کیشیان ب□ ب□ هیچ ه□کار□ک پ□و□ی موبت□لا بوون.

ه□ند□ک ه□کاریتریش ه□ن، □□نگ□ ل□ پشت ئ□م شپرز□ بوون□و□ بن:

1- ز□ر خواردنی شیرینیی.

2- ک□مخ□ویی.

3- ن□خ□شیی کاتیی ج□ست□یی و□ک: لووتگیران و تاو ئازاری ز□ر ل□ شو□ن□کی ل□شدا، ه□موو ن□خ□شیی□ک وز□ی□کی ز□ری ل□ش کارئ□کات و ئیشتیها ک□م ئ□کات□و□ ئ□ب□ت□ ه□ی وشکبوون□و□ی ل□ش، ک□ ئ□بن□ ه□کاری ت□کچوونی ه□رم□ن□کان ئاستی ش□کر□و فشاری خو□ن، ک□ ل□ ک□تاییدا ئ□ب□ت□ ه□ی ناهاوس□نگیی باری د□روونیی و مر□ڤ حولحولی ئ□کات.

4- ک□مخ□راکیی.

5- بەسەربردنی کاتی زۆر لەگەڵ ئەو کەسانەی وزەی زۆریان پێویستە، وەک کەسانی ڕەشبین و ئەوانەی لە دڵەڕاوکەی بەردەوامدا ئەژین، یان شپرزەیی دەروونییان هەیەو بەهیچ شتێک دڵخۆشت ناکەن.

هەرکات مرۆ هەستی بە دەرکەوتنی ئەم دیاردەیە کرد لە خۆیدا زانی کە پەیوەندییەکانی لەگەڵ ئەوانیتردا بەرەو گرژیی و ئاڵۆزیی ئەچێت، پێویستە بە خێرایی چاو بە چالاکییەکان و خووەکانی ڕۆژانەی خۆیدا بخشێنێتەوەو بەدوای هۆکارەکەیدا بگەڕێت.. دەنا کەسەکە ئەکات بە کەسێتییەکی شەڕەنگێز ڕەفتار، کە بەهۆی ئەو شپرزەییە دەروونییە بەردەوامەوە، خەڵکیی لێی تەوەلا ئەبن و دوورئەکەونەوە.

سیما دیارەکانی:

سیماکانی ئەم شپرزەییە لە دەروونناسیدا، بەم چەند خەسڵەتە دیاریکراوە:

1- تەقینەوە لە کاتی تووڕەییدا.

2- خێرا تووڕە بوون.

3- هەستیاریی زۆوەندو گرنگیدانی زۆر بە هەستی خۆی.

4- ئەگەر بابەتەکە پەیوەندیی بە هەستی خۆیەوە هەبێت، بایەخ بە هەستی کەسیتر نادات.

5- ڕەخنە لەگرتن قبوڵ ناکات.

6- شپرزەیی و دڵەڕاوکەی بەردەوام.

7- باوەڕ بەخۆنەمان.

8- نەمانی توانای هیچ جۆرە داهێنان و دۆزینەوەیەک.

9- بە پەلە بڕیاردان لەسەر شتەکانی خۆی و دواتر پەشیمان بوونەوە.

10- نەمانی زمانی ئاخاوتن و دیالۆگ لەگەڵ ئەوانیترو دەوروبەری.

11- بەرگەنەگرتن و نەمانی سەبر.

12- پێویستیان بە ڕووبەرێکی تایبەت.. واتە لە شوێنێکی تایبەتدا بژین و کەس توخنیان نەکەوێت، لەبەرئەوەی هیچ جۆرە گفتوگۆیەک لەگەڵیاندا بەردار نابێت و ئەوان هەرکات ویستیان ئەوە ئەکەن کە خۆیان ئەیانەوێت بیکەن، ئەم خەسڵەتە نزیکە لە گۆشەگیرییەوە.

13- بیرکردنەوەی زۆرو بە پسان.

مامەڵەکردن لەگەڵ حولحولیدا:

کەسی حولحولیی پێویستیی بە جۆرە مامەڵەیەکیترە، کە جیاوازە لەگەڵ ئەوانیترو زۆر ماندووکەرە، هەم بە کەسی نەخۆش و هەم بە چواردەورەکەشی.. بەڵام خۆ ناکرێت ئەم کەسە بە تەواوەتیی دوور بخرێتەوە، لەبەرئەوەی هەندێجار لە هەرە نزیکەکانی کەسی هاوسەنگەو ناکرێت حوکمی کوێرانەو توندوتیژیان بەسەرا بدرێت.. بۆیە ئەم چەند

ڕێگەیە، یارمەتیدەرە، هەم بۆ گێڕانەوەیان بۆ دۆخی هاوسەنگیی و هەم بۆ وەڕس نەبوونیش بە دەستیانەوە.

1- تێیبگە:

ڕەنگە باری حولحولیی بوونەکە لابەلا بێت، یان بەهۆی ئەوەوە بێت کەسەکە بە دۆخێکی دژواردا تێپەڕێت، واتە بەردەوام نەبێت.. بۆ نموونە تەمەنی هەرزەکارێتیی کێشەی هەرمۆنییان هەیە بەدرێژایی ماوەی هەرزەکاریی، لەبەرئەوە ناتوانێ کۆنترۆڵی هەستەکانی خۆی بکات.. یان کەسێکیتر لە دۆخێکدا شکستی هێناوە، یان نەخۆشە، پێویستە کەسی هاوسەنگ لە هۆکارەکە تێبگات و بە هێمنیی مامەڵەی لەگەڵ بکات.

2- کاتی پچڕپچڕ وەرگرە:

ڕەنگە کەسی تووشبوو یەکێک لە ئازیزان بێت، لەبەرئەوە ناکرێ هاوسەنگ لێی دابڕێت، هەروەک ناشکرێت بەردەوام کاتی خۆی بۆ تەرخان بکات، لەبەرئەوە واباشترە کەسی هاوسەنگ ناوبەناو پشوو وەربگرێت.

3- ناکرێ لەگەڵیاندا دەمارگیر بیت.

4- ئەگەر کەسەکە زۆر جێی مەبەست نەبوو، ئەکرێت لە ژیانتی بکەیتە دەرەوە.

5- نەکەویتە داویانەوە:

هەندێک لە حولحولییەکان، بەهۆی ئەوەوە کە بۆیان ئەلوێت، هەل ئەقۆزنەوەو بەرامبەرەکەیان ئەخەنە داوەوە.. ئەبێت کەسی هاوسەنگ لە داواکانیان تێبگات و نەرم بێت لەگەڵیاندا، بەڵام ناکرێت مست لە گوێ، یان گوێڕایەڵ بێت بۆ سەرجەم داواکانیان و جێبەجێی بکات.

6- بەڵام ئەوی بەدمیزاجە، پێویستە مرۆ لێی دوور بکەوێتەوە.

7- ڕووبەڕووی ڕەفتارەکەی ببەرەوەو هەوڵی چارەسەرکردنی بدە، واتە بەبایەخ تەماشای مەکەو قۆناغ بە قۆناغ لەگەڵیا بڕۆ.. زۆرێک لە حولحولییەکان کە هەست بە خۆیان ئەکەن، بەردەوام باسی ئەکەن بۆ ئومێدی چارەسەرکردنی، ڕەنگە هەندێ کردەوەی نەشیاویشیان لێ بەوشێتەوە، کە ڕەنگە بەهۆی شتێکەوە بێت کە لە دەسەڵاتی خۆیدا نەبوو، پێویستیی بە لێخۆش بوون و فەرامۆشکردنە، بەڵام هەندێکیان ئەیکەن بە بیانوویەک بۆ تێپەڕاندنی داواکارییەکانیان.

8- پێویستە لەگەڵ گۆڕانکاریی ئەواندا، تۆش گۆڕان بەسەر کاروکردەوەتدا بێت.

چارەسەر:

سێ ڕێگە هەیە بۆ چارەسەرکردنی حولحولیی، بۆئەوەی ببنەوە بە کەسی هاوسەنگ و لەو شپرزەییە دەروونییەو بەردەوام □اگ□□ک□ی□ ڕزگاریان ب□ط:

1- و□گرتنی چار□س□ر ل□ □□گ□ی د□رمان□و□:
د□رمان□کانی دژ□ ت□کچوونی م□شک و ج□گیر□کانی حا□□تی حولحول□تیی و ب□کارھ□نانی لیثی□م، ک□ □□ژ□ی خ□کوشتنی ئ□مج□ر□ شپرز□ بوون□ ک□م ئ□کات□و□.
2- چار□س□ری کلینیکیی د□روونیی، ل□ دانیشتن□ تاک و ب□ک□م□□□کاندا، ل□ژ□ر چاود□ریی و س□رپ□رشتیی پزیشکی تایب□ت و چاود□ریی کردنی ب□رد□وامی ب□رک□وت□ک□.
3- چار□س□ری □□فتاریی:
ب□ک□کردن□و□ی ز□رترین زانیاریی ل□س□ر ک□سی شپرز□و د□رک□وت□ کلینیکیی□کانی، ب□ ئ□و□ی ل□ بار□ی □□فتارو ھ□□و□ست□کانی ژیانیی□و□ ئاراست□ بکر□ت و ھاوس□نگ بب□ت□و□.

س□رچاو□:

- موقع الفرصة للتعليم في كانون الثاني/ ٢٠٢١ – الشخصية المزاجية: سماتها وكيفية التعامل معها.
- دينا مندور- موقع الحرة- الشخصية المزاجية في علم النفس.

ن□و□ی نو□ و ھاور□ی□تی ئیسلامی سیاسی..! عوسمان حاجی مارف

ئ□و ئ□پ□زیسی□ن□ی ل□ د□رگای پ□رل□مان□و□ د□خلیسک□ت□ ناو نا□□زای□ت□ی□ ج□ماو□ری□کان□و□، جگ□ل□ م□رام□کی سیاسی ک□ ب□ پ□داویستی پ□گ□ی حزب□ک□ی□تی ھیچ ئامانج□کی ل□ پ□یو□ند ب□ ب□رژ□و□ندی□کانی ج□ماو□ری نا□ازی□و□ نی□. ئ□م□ واقعی□تی پ□کھات□ی پ□رل□مانی کوردستان□ ک□ زیاتر ب□ت□ م□یدان□ک ل□ بازا□ی بازرگانی ب□ سیاس□ت□و□، ھ□ر ب□و مانای□ش پ□رل□مان ب□ت□ گا□ت□جارو □سوایی ب□ ئ□وان□ی ب□شدارن و نو□ن□ریان ھ□ی□ ل□و پ□رل□مان□دا، نا□□زای□تی□کان ل□ ھ□ر ئاست□ک و توانای□کدا ب□ت و ب□ ھ□ر داواکاری□ک خ□ی بنو□ن□ت، د□خ□ک□ی ب□ج□ر□ک□ فرس□ت ب□ ئ□و لای□ن و ھ□زان□ نی□ ک□ ل□ ناو د□س□□ات و پ□رل□مان□و□ بتوانن ھ□ژم□نی فکری سیاسی خ□یان ب□س□ر نا□□زای□تی□کاندا بس□پ□نن

ناکر□ م□ودای خواست□کی ب□رفراوان ل□ ب□زاری و تو□□یی و نا□□زای□تی ج□ماو□ریدا،جگ□ ل□ نای□ک ب□ن□ویستنی ئ□م د□س□□ات□ی ئ□ستای حزب□کانی کوردای□تی ب□ی ب□وانین، چونک□ ق□یرانی قو□ی د□س□□اتی سیاسی ل□ س□ر د□ستی بزوتن□و□ی کوردای□تی و□ک ه□ز□ میلیشیاکانی، د□خ□کی واقعی□و ئ□زمون□کی □سواو قیز□و□نیان ل□س□ر شان□ی سیاسی کوردستان خست□ت□ □وو، ک□ جگ□ ل□ک□تایی ه□نان ب□د□س□□ات□ک□یان و □ام□ینی ت□واوی پ□کهات□و دامود□زگاکانیان هیچ □□گای□کی تر، ب□ □زگاری خ□□ک ل□م ه□لوم□رج□ نال□بارو نائ□من و ف□لاک□ت بارو ن□خوازراو□ کارساز نی□. کر□کاران و ز□حم□تک□شان و خ□□کی ب□شم□ین□تی کوردستان، ل□ ماو□ی سی سا□ی د□س□□اتی سیاسی ی□ک□تی و پارتیدا ش□و□کیان نی□ ب□ ئاسود□یی خ□وتبن و ب□ ئوم□د□و□ □□ژیان ل□ ه□□هاتب□ت.

ئ□و□ی گرنگ□ ل□م ن□و□دا ه□ر پ□ناس□ی□ک ک□ ب□ ئ□م د□س□□ات□ تا□انچی و گ□ند□□ و ج□رد□ی□ د□کر□ت، چ□ند لای□ن□ک ب□ناوی ئ□پ□زیسی□ن ل□ ناو د□س□□اتدا بون□ ب□ش□ک ل□ پ□ناس□و پ□کهات□ی ئ□م د□س□□ات□ بورجوا ناسی□نالیست و میلیشیای□. بزوتن□و□ی گ□□ان و ی□کگرتوی ئیسلامی و ک□م□□ نمون□ی□کی شکستخواردوی ئ□م ج□ر□ ئ□زمون□یان نیشانداین، ک□ بون□ت□ ب□ش□ک ل□ □ووی زیاتر ق□ز□ون بونی ئ□م د□س□□ات□، ل□ ه□مان کاتدا دیمان ک□ ئاستی نا□□زای□تی□ ج□ماو□ری□کان چ□ن ی□خ□ی ئ□م ه□ز□ ب□ناو ئ□پ□زیسی□ن□شی □او□شان و دایاند□ی و د□ستیان ل□ سوتاندنی بار□گاکانیان ن□ پاراست.

ئ□م ج□ر□ ئ□پ□زیسی□ن□ی ک□ ب□ناوی پشتیوانی ل□ نا□□زای□تی□کانی ١٧شوبات خ□ی نواندو دواتر بون□ پاشک□ی سیاس□ت و ب□رژ□و□ندی□کانی د□س□□اتی پارتی و ی□ک□تی، ئیسلامی□کان نو□ژ□کانی م□یدانی ئازادیان گواست□و□ ب□ ناو پ□رل□مان و و□زار□ت□کان، دروشمی "ئ□ی گ□□ین" بوب□ پ□شک□شکردنی ش□قامی ئارام ب□ د□س□□ات، ئ□و□ ئاکامی ئ□و ب□رنام□و □□باز□ سیاسی□ی□ ک□ گ□□ان و ئیسلامی□کان ل□ ه□مان چوارچ□و□ی ب□رنام□ و □□بازی سیاسی د□س□□اتی پارتی و ی□ک□تیدا ن□خش□ی بن□□□تیان ه□ی□ ب□ ب□□□□و□بردنی ک□م□□گ□، ک□م□□گ□ی□ك ک□ بازا□ی کارو کاری ب□کر□ بن□ماک□ی ب□ت و خاو□نداری□تی تایب□تی ب□ه□کانی ب□ره□م ه□نان و ک□□□ک□ی س□رمای□ ل□ چنگی ک□مای□تی□کدا ز□وتکراب□ت و سوربن ل□س□ر ئ□و□ی ک□ د□ب□ت پاریز□ری ک□م□□گ□ی□ک بن، نابت ئینسان□کان ی□کسان بن، نای□کسانی ب□یان واقعی□ت□کی م□ژویی و ه□تاه□تایی□، ئ□پ□زیسی□ن بن یا د□س□□اتدار، هیچ کات پ□چ□وان□ی ئ□و ب□رنام□و سیاس□ت□یان جو□□ ناک□ن، ئ□و ه□زان□ ئ□و□ند□ ئ□پ□زیسی□ن د□بن ب□□کو ل□ ه□لوم□رج□کدا فرس□تی ئ□و□یان ب□ ب□ت□ پ□ش□و□ ل□بری پارتی و ی□ک□تی ب□ ه□مان □□بازی ک□□□ک□ی

سەرمایە و چەوسانەوەی ئینسان خۆیان ببنە خاوەنی دەسەڵات، بەڵام دۆخی سیاسی کوردستان لە ۱۷ی شوباتی ۲۰۱۱دا ئەو فرسەتەی تیا نەبو کە ئەم ئۆپۆزیسیۆنە لەو ئاستەدا بێت بتوانن ببنە هێزی یەکەم لە دەسەڵاتی سیاسیدا، بەڵکو لە ناچاریا چونەوە باوەشی پارتی و یەکێتی و بونە هێزێکی پاشکۆ بۆ پاراستنی هەمان دەسەڵاتی سیاسی.
ئێستاش دۆخی کوردستان کە جۆرێکی تر لە ئاستی بەرزی ناڕەزایەتی بەخۆیەوە نیشان ئەدات، ناڕەزایەتیەک بە هەموو زمان و چەندین جۆری دەربڕینەوە، جەماوەری تووڕەو ناڕازی داوادەکەن و دەڵێن ئەم دەسەڵاتەمان ناوێت، ئۆپۆزیسیۆنی ناو پەرلەمان و دەسەڵات جارێکی تر سەرەلەقێیانەو لە هەوڵی ئەوەدان خۆیان بکەنە خاوەنی ئەو ناڕەزایەتیانە، هەڵبەتە لەم کەین و بەینەدا گۆڕان بەجۆرێک نیشانەکانی شکست و ڕسوایی خۆی لەو مەیدانەدا نیشانداوە کە ئەو هەلەی لە دەستدا تا بەگوڕی دروشمی ئەیگۆڕین جارێکی تر بتوانە بێتەوە مەیدان.
کۆمەڵ و یەکگرتوش ئەم جارە فرسەتی ئەوەیان نابێت بە نوێژ لە مەیدانەکاندا لایەنگری لە ناڕەزایەتیەکان بکەن، چونکە ڕوخانی دەسەڵات لە خرۆشانێکی جەماوەری بەرفراوانەوە دەبێتە ڕاپەڕینێک، کە نوێژکردن ناتوانێ وەک شێوازی ناڕەزایەتی خۆی تیا بنوێنێت، گۆڕان و ئیسلامیەکان ئێستا بەشێکن لەو دەسەڵاتەی ئایندەیەکی زۆر تاریک چاوەڕوانی دەکات، واتە پێویستە پێش ئەوەی بخلیسکێنە ناو ناڕەزایەتیەکانەوە، دەبێت هەر لە ئێستاوە هیچ جۆرە پەیوەندیەکی ڕاستەوخۆو ناڕاستەوخۆیان بە دەسەڵات و پارتی و یەکێتیەو نەمێنێت.
ئەوەی جێگای تێڕامانە لەم نێوەدا "نەوەی نوێ"یە کە وەک هێزێکی تازەی ئۆپۆزیسیۆن لەمەیدانەکەدا گەمەی سیاسی دەکات، بەڵام جگە لە ڕەخنە لە سەر گەندەڵی و بێدەربەستی و ناڕاستگۆیی...، مەبەستی نیە لەسەر گۆڕانی پێکهاتەو سیستەمی ئابوری کوردستان، ئابوریەک کەلەسەر چەوسانەوەی ئینسان لەسەر ئینسان دامەزراوە قسەیەک بکات، پێش هەموشتێك سەرەکی جوڵانەوەی نەوەی نوێ بۆ خۆی سەرمایەدارەو گەر دەسەڵاتیش بگرێتە دەست، کە ناتوانێ بیگرێتە دەست، وەک نوێنەری سەرمایەدار کۆمەڵگە بەڕێوە دەبات، پشت دەبەستێت بە کرێی کاری هەرزان لە بازاڕدا. با لەمانە گەڕێین لە باری سیاسیشیەوە، دۆخەکە بە نەوەی نوێ لەو ئاستەدا نیە کە بتوانێ فرسەتی دەسەڵاتی هەبێت، چونکە هەلومەرجی سیاسی کوردستان لە پەیوەند بە هەلومەرجی سیاسی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و چونیەتی دەخالەتی ووڵاتانی زلهێزی دنیاو ووڵاتانی ناوچەکە، نەوەی نوێ ناتوانێ ئەو نمونەیە بێت کە لە باری هەژمەنی سیاسیەوە پارێزەری سەقامگیری دەسەڵاتی سەرمایەبێت لە کوردستاندا، ئەوەی پارتی و یەکێتی ماوەی سی و یەک

ساڵە بە شێوەی ئەو پەڕی نائینسانی و دڕندە کۆمەڵگە بەڕێوە دەبەن، لە هەمان کاتدا توانیویانە پارێزەری بەرژەوەندییەکانی سەرمایەداران و بەرژەوەندییەکانی وڵاتانی سەرمایەداری جیهان بن، سەرەکی نەوەی نوێ بە هەرجۆرێک بێتە دەرکەوتەیەک، دەتوانێ سەرمایەدارێکی ناوخۆیی بێت، بەڵام ناتوانێ وەک سیاسییەک نوێنەری پارێزەری دەسەڵاتی سەرمایە بێت لە کوردستاندا، ناتوانێ لە نێو کێشمەکێش و شەڕی نێوان جەمسەرە ئیمپریالییەکاندا پێگەیەک بۆ خۆی بەدەست بهێنێت، هەر بۆیە ناشتوانێ لە ئاستی بونی چەند ئەندام پەرلەمانێک زیاتر سیاسەتەکانی بەرێتە پێشەوە، بەڵکو سەرەکی بزوتنەوەی نەوەی نوێ وەک سەرمایەدارێک خۆی پێویستی بە دەسەڵاتێکە پارێزەری بێت.

لەلایەکی ترەوە گەر بێینەسەر هەنگاوەکانی ئەم دواییانەی نەوەی نوێ کە بەدوای نەوەی کۆنەوەیە، هەوڵئەدات وەک هێزێکی بارزی ئۆپۆزیسۆن لە پەیوەند بە ناڕزایەتییەکانەوە دەرکەوێت، بە شێوازێک دوبارەکردنەوەی هەنگاوەکانی بزوتنەوەی گۆڕانە کەلە ١٧شوباتدا کاری لەسەر دەکرد، بەڵام لە دۆخێکی تەواو جیاوازدایە، یەکەم : هەلومەرجی سیاسی ناوچەکە ئاڵوگۆڕێکی زۆر جیاوازی هەیە لە چاو ٢٠١١دا، چاوەڕوانییەکان ئەوەی تیا پێشبینی دەکرێت کە ناوچەکەو عێراق و کوردستان لە بەردەم پێشهاتەی تازەو ئاڵوگۆڕێکدایە کە جێگەو ڕێگای هێزە سیاسییەکانیش ئاڵوگۆڕیان بەسەردا دێت، جوڵانەوەی نەوەی نوێ لەو ئامادییەدانیە کە بتوانێ لەو ئاڵوگۆڕانەدا پێگەیەکی بەهێز بەدەست بهێنیت. دووەم : گەر گۆڕان توانی لەو دەورەیەدا پێگەیەک لە حکومەتی بنکە فراواندا بۆخۆی بەدەست بهێنێت، بەمانای ئەوەبو کە پارتی و یەکێتی توانیان هەمان دەسەڵاتی سیاسی خۆیان بە هەمان پێکهاتەی دەسەڵاتی میلیشایی بپارێزن و گۆڕانیش پشتیوانی لێکردن، بەڵام دەورانی ئێستا پێکهاتەی دەسەڵاتی سیاسی یەکێتی و پارتی لەبەرامبەر ئەو ئاڵوگۆڕانەو قەیرانی سیاسی کە لە ناوچەکەو عێراقدا چاوەڕوان دەکرێت لە ژێر پرسیاردایەو لە قەیرانێکی قوڵدان، بۆیە جوڵانەوەی نەوەی نوێ لەو حسابانەدا سەوداو مامەڵەی پێ ناکرێت.

نەوەی نوێ بەو شێوازە خێرخوازیانەی بە جێی گەیاند، گەر هەر دەورێکی لە چەواشەکاریدا ببینێت جەماوەرێکی بەدەوری خۆیدا گردکردبێتەوە، بەڵام ئەم دانیشتن و ڕێککەوتنانەی لەگەڵ لایەنە ئیسلامییەکاندا پێکیان هێنا، چەند هەنگاوێک گەڕانەوەیە بۆ دواوە، چونکە ئیسلامییەکان نەک نەیانتوانی بەو ڕێککەوتنانەی کاتی خۆی لەگەڵ بزوتنەوەی گۆڕاندا ئەنجامیاندا نزیک بونەوە لە جەماوەری ناڕازی بەدەست بهێنن، بەڵکو وەک بەشێک لەدەسەڵات کەوتنە بەردەم

نا□□زای□تی□ ج□ماو□ری□کان□و□.
ه□رب□ی□ ئاسان□ گ□ر بگ□ین ب□و ئ□نجام□ی ک□ مانای ئ□و ه□نگاوان□ی ن□و□ی نو□ی ناچارکردو□ ب□ □□ک□وتن ل□گ□□ ئیسلامی□کاندا □وی□کی ناشرینی خ□ی نیشان بدات. ی□ک□م: بنب□ستی سیاسی ن□و□ی نو□ی□ ب□ ئ□و ن□خشان□ی ک□ چاو□□وان بو ج□گای□ ل□ پ□رل□مانی ب□غدا یان ل□گ□□ هیز□کی سیاسیدا پ□گ□ی□ک ب□ جو□ان□و□ک□ ب□د□ست به□ن□ت، ب□□ام ق□یرانی پ□کهاتنانی حکوم□ت ل□ ب□غداو ناک□کی ن□وان ه□ز□ میلیشیاکان ئ□و ئوم□د□ی ن□و□ی نو□ی خست□ لاو□. دوو□م: د□خی سیاسی کوردستان و ق□یرانی د□س□□ات و نا□□شنی د□خی ه□□بژاردن، ئوم□دی ن□و□ی نو□ ب□و□ی ک□ ژمار□ی کورسی□کانی زیاد بکات، ب□ ناکامی ب□ج□ ماو□، ه□ر بانگ□ش□ی□ک ب□ ن□و□ی نو□ د□ب□ت□ خ□رجی زیاد□ ب□ ه□□بژارن□ک ک□ ئایند□ک□ی ل□ ه□موو کات نادیارتر□. س□ی□م: ئاستی نا□□زای□تی□ ج□ماو□ری□کان ب□ خواستی □امای□نی د□س□□ات ل□و□ واو□تر□ ک□ ن□و□ی نو□ بتوان□ت و□ک ئ□□ت□رن□تیف□ک ب□ت□ م□یدان□و□و بتوان□ نو□ن□رای□تی نا□□زای□تی□کان ب□ چ□واش□کاری بباتن□ س□ر، خر□شانی ج□ماو□ری و □اپ□رین، ه□□□ش ل□ ب□رژ□و□ندی□ ئابوری□کان و س□رمای□ی س□ر□کی ن□و□ی نو□ش د□کات. ه□ر ب□ی□ ن□و□ی نو□ زیاتر د□ک□و□ت□ س□ر□گ□ژ□و گ□ژاو□ک□و□ گ□ر زیاد□□□یی بکات ن□ک پ□گ□ی سیاسی، س□رمای□ک□شی ل□ د□ست ئ□دات، ه□ر ب□ی□ ل□م ن□و□دا پ□کهاتنانی ب□ر□ی ل□گ□□ ئیسلامی□کان ه□□بژاردوو□.

زانک□مان ب□چیی□؟!… فازیل ش□و□□

ل□ب□ی پ□ش□کی:

خو□ن□ری ب□□□ز، ئ□و□ی د□یخو□نیت□و□، پ□خشان□ نووسراو□کی □□مانسیی ق□□□مب□د□ست□کی ئاشقی نیو باخ و چیم□ن□کانی زانک□کان نیی□. ه□رو□ک گوتاری ح□کیم□کی ئ□زموونداری ت□ریق□ت□کی ژیاناسیش نیی□. با ب□ت□ک□م، م□رام و م□ب□ستی ئ□م نووسین□م، ت□نها ب□ ورووژاندنی چ□ند پرسیار□ک□، تایب□ت ب□و د□زگای□یی پ□د□□□ن (زانک□)؛ پرسیارگ□ل□ک ک□ پ□ویست□ با□اترین ب□رپرسی ئ□و د□زگای□، ک□ و□زا□□تی خو□ندی با□ا و تو□ژین□و□ی زانستیی□، تا ب□رد□ست و

باخەوان و پاسەوان و دەرگەوانی ئەو دەزگایە دەبێ لە خەیانی بکەن. سنووری پرسیارەکان، تەیەمان و تخوبی زانکۆکانیش دەبەزێنن و ڕووبەڕووی باڵاترین بەرپرسی ئەم هەرێمە دەبێنەوە و شەڕدەبنەوە تا دەگەنە نێو مێشک و هزر و هۆشی ئەو کەناسانەی خاشاکی دەوروبەری زانکۆکان پاکدەکەنەوە.

ئەوەی لێرە دەیخوێنیتەوە، سەرچنیی چەند مانگێک لە گەڕان و سۆراغی منە، لە نێو نوێترین و باشترین کتێب و سەرچاوە، کە بە چەندان زمان نووسراون و وەک کولێرەی گەرم ئێستاش هاڵا و بۆنی تەندووریان لێدێ ـــ چاپەکانیان هی ئەم دوو سێ ساڵەی دواییە، واتا زانیاریی نوێ، بیرۆکەی سەردەمیانە، پەیامی هاوچەرخ و ئەزموونی پێشکەتووترین زانکۆکانی جیهان، کە نووسەر و لێکۆڵەر و مامۆستای شارەزا و کارامە و پسپۆڕ، قەڵەمکاریان تێدا کردووە.

زانکۆ، یانی چی؟

لە زمانی ئەوروپایدا، ڕەچەڵەکی ئەو وشەیە دەگەڕێتەوە بۆ سەر زمانی لاتینی دێرین (universitas)، کە بە واتای "دەستەیەک لە مامۆستا و خوێندکار"دێ. بەڵام، وەک زاراوە، بەو دەزگایە یان مەڵبەند و جێگایە دەگوترێ کە خوێندن و پەروەردی ئاست بەرزی تێدا دەخوێندرێ، بە پشتبەستن بە لێکۆڵینەوە و توێژینەوە و ساغکردنەوە، بە مەبەستی وەدەست هێنانی پلەیەکی ئەکادیمی باڵا لە بڕوانامەی بەکەلۆریوس (undergraduate) و پلەی ئەکادیمی و پسپۆڕییە باڵاکانی دیکە(postgraduate).

ڕێکخراوی یۆنیسکۆ، (جامعة القرويين)، کە لە شاری فاسی وڵاتی مەغریبە، بە کۆنترین زانکۆی جیهان دادەنێ، لە ساڵی (٨٥٩)، لەسەردەمی فاتیمییەکاندا دروستکراوە و ئەکادیمیانە بابەتی زانستی تێدا خوێندراوە و پلە زانستیی بە دەرچووانی بەخشیوە. هەرچەندە لە ئەوروپادا لە سەدەی شەشەمدا، قەشە و ڕەبەنەکان، زانکۆی تایبەت بە خوێندنی لاهوتییان هەبوو.

دەتوانین بڵێین، لە نێوان سەدەی پانزدەم و هەژدەمدا، زانکۆ، بە واتا زانستییەکەی، هات لە ئەوروپادا، لەسەر پێ بوەستێ و گەشە بکات. بەڵام تا کۆتایی سەدەی نۆزدەم، پێی نەنایە ئەو قۆناغەی کە پێدەوترێ: قۆناغی زانکۆی مۆدێرن، ئەوەبوو لەو ڕۆژگارەدا دوو فەلسەفە، تایبەت بە زانکۆ، لە ئەوروپا بووە مۆدێل: قوتابخانە یان فەلسەفەی زانکۆی ئەڵمانی کە بە نموونەی (هەمبۆلت) ناسراوە ـــ (Friedrich Wilhelm von Humboldt 1835- 1765)

بنەماکەشی سێکوچکەی:"سەربەستی، سیمنیار، تاقیگە" بوو. بەرانبەر قوتابخانە یان فەلسەفەی فەڕەنسی، کە بونیاتنراوە لەسەر:"یاسا و

ڕەسا و لەپێچینەوە و جڵەوگرتنی خۆ کا یەکانی خوێندنی زانکۆ.”
ئیمڕۆش، کە پتر لە (٢٥) هەزار زانکۆ لە جیهاندا هەیە، دەستوور و شێواز و سیستەمی جۆرەها فەلسەفەی پەروەردەکردن و بەڕێوەبردن پەیڕەودەکەن، تا ئەو ڕادەییەی کە زۆربەی وڵاتە پێشکەوتووەکان “فەلسەفەی تایبەت بە خۆیان” بۆ زانکۆکانیان داڕشتووە و پەیڕەوی یاسا و ڕێساکانیان دەکەن. ــــ دواتر قسە لەسەر ئەم خاڵە دەکەین.

(4) ئامانجە ئاڵتونییەکەی زانکۆ:

ئامانجی یەکەم: زانست و مەعریفەی سەردەمییانە:
پێگەیاندن و پەروەردەکردن و ئامادەکردنی زانکۆییەکان(خوێندکاری زانکۆ) بە نوێترین و سەردەمییانەترین زانست و مەعریفە و زانیاریی کەرەستە تەکنەلۆژییەکانی سەردەم، بە شێوەیەک کە بتوانن هاوتەریب و هاوسەنگ لەگەڵ وڵاتە پێشکەوتووەکاندا هەنگاو هەڵگرن و لە بوارە پسپۆڕییەکانی خۆیان لەزانانە و کارامانە و سەرکەوتووەکان ئەرک و پەیامەکانیان جێبەجێبکەن، ئەمە بە ڕشتە مرۆیی و کۆمەڵایەتی و ئەدەبییەکانیش هەر درووستە.

ئامانجی دووەم: ئابووریی بەهێز و تۆکمە:
پشتیوانیی کردنی ئابووریی فرە لایەنی وڵات، لە بووژانەوە و گەشەپێدان و بەرزکردنەوەی ئاستی تێکڕای بوارە جیاجیاکانی ئەو کەرتە بایەخدارەی وڵات، کە کۆڵەگەی دەوڵەت و کۆمەڵە و تاکی هاووڵاتییە. خەمڵین و پێشخستن و بەرزکردنەوەی ئاستی ئابووریی وڵات، ئیمڕۆ، ئەرک و خەمی گەورەی زانکۆکانە. لەوێدا، ئایندەی ئابووری و دارایی وڵات دەستنیشان دەکرێ و نەخشە و بەرنامە و ئایندەخوێندنەوەی بۆ دەکرێ. زانکۆ داینەمۆی بەڕێوەبردنی بازاڕەی گەورەی وڵاتە.

ئامانجی سێیەم: بونیاتنانی ئایندە:
هەموو پەیام و ئەرک و کاری زانکۆ، ڕاستوخۆ، لەخزمەت ئایندەی وڵات و مرۆڤایەتی دایە. ئەوە زانکۆیە ژیان و ژینگە و خەون و دیدگاکانی ئایندە دەخوێنێتەوە و کارییان بۆ دەکات. نەخشە و پلان و پڕۆگرامەکان پتر بۆ ژیانی ئایندە و بونیاتنانی ئایندەی وڵات و جیهانە. زانکۆ داڕێژەر و دیزانسازیی هەموو نەخشەکانی ئایندیە، لە گشت بوار و کەرتەکان پەیوەست بە مرۆڤ و ژینگە و ژیانی داهاتووە.

ئامانجی چوارەم: بە گلۆبالیزمکردنی زانست و ئابووری:
سەدەی بیست و یەک، بە سەدەی عەولەمە و شاڕاوی بێسنووری تەکنەلۆژیا

پشکەوتووی سەردەم ناوزەند دەکرێ. هەموو دەرگا و پەنجەرەکان بە ڕووی تاک و کۆمەڵدا کراوەنەتەوە و هەموو تۆڕەکانی ژیان هەندە ئاڵۆزانە بەیەکەوە بەستراونەتەوە کە مەحاڵە کەس بتوانێ گۆشەگیری یان دوورەپەرێزی بکاتە کونجی ژیانی خۆی. پەرژەوەندییە فرە لایەنەکان، تێکئاڵاون و تێکسمڵاون، پێگەی ئابووری، دارایی، تەکنەلۆژی، زانستی، تەنانەت ئەدەبی و هونەریش، کەوتوونەتە ژێر ڕکێفی ئەو دیاردە سەرتاسەرییەی جیهان. ڕاگرتنی هاوسەنگی لە نێوان عەولەمە و کەلتوور و داب و نەریت و ئایین و عورفی کۆمەڵایەتی، هۆشیاریی و بلیمەتیی بیرمەند و زانایانی گەرەکە. ئیمڕۆ، لە دەرەوەی عەولەمەدا، ژیان ئەستەمە.

(٥) فاکتەرە سەرەکییەکەی زانکۆی ئاستبەرز:

هەقمانە بپرسین، ئەو بنەما و فاکتەرانە چین، کە وادەکەن ئاستی زانستیی هەندێ لە زانکۆکان، بە گوێرەی پلەبەندیی جیهانی زانکۆکان، هەمیشە لە ڕیزبەندی پێشەوە دابن؟ هەرچەندە بەرنامە و پرۆگرام و سیستمی خوێندنی زانکۆکان، بەردەوام گۆڕانکارییان بەسەر دادێ و ڕۆژ بە ڕۆژ هەنگاوی پێشکەوتووتر و سەرکەوتووتر دەهاوێن، بەڵام، هەرنەبێ لە خوێندنەوی سیستم و پرۆگرامی (١٠)زانکۆ یەکەمینەکانی جیهان، سەروبەندی هەندی لەو فاکتەرانەمان بە ئاشکرادەبن، کە ئەمانەن:

یەک: هاوسەرگیریی نێوان تەکنەلۆژیا و زانست:

مامۆستا و خوێندکارانی زانکۆ و بابەتە زانستییەکان، هەر سێکیان بەیەکەوە، لە هەموو خوێندنەوەیەک و لێکۆڵینەوەیەک و چالاکیی زانستییدا، ڕاستەوخۆ، کەرەستە و ئامێر و داتا و زانیارییە تەکنەلۆژییەکانی سەردەم بەکاردەهێنن. بە واتایەکی دیکە بەدەر لەو تەکنەلۆژیایە بایەخدارە، ئەوان دەست و پییان سندم دەکرێ و مەحاڵە بتوانن کارەکانیان سەرکەوتووانە ئەنجام بدەن و بگەنە ئەو ئەنجامانەی کاری بۆ دەکەن. لەو زانکۆیانە کەرەستەی تەکنەلۆژیی زۆر پشکەوتوو و گران بەهایان، بە پێی پێویستی خۆیان لە بەردەستە. تاقیگەی زانستیی هەیە لەو زانکۆیانە کەرەست و ئامێرەکانیان لەسەرووی ملیۆن دۆلارە... .

ئیشکردن و ئەنجامدانی کارەکان لە نێوان مامۆستا و خوێندکارەکان، مەرج نییە لە ژێر بنمیچی یەک پۆل و هۆڵدا ئەنجام بدرێن، بەڵام مەرجە، کارەکانیان هەروەرزی بێ، جا با هەر یەکەی لە جێگەیەکیش بێ، هەمووان لە ژێر فرمان و ڕێنمای و سەرپەرشتیاریی مامۆستاکانیان دان. کارکردنی هەماهەنگی و یەک خەزانی، مایەی

سەرکەوتنیانە.

دوو: داهێنان:

ئەگەر جاران، زانکۆکان پتر خەریکی لێکۆڵینەوە بووبن بە مەبەستی دەوڵەمەندکردنی فەرهەنگی خوێندکاران و بڵاوکردنەوەی مەعریفە، ئەوا ئیمڕۆ زانکۆ دەبێ داینەمۆی داهێنان بێ. گۆڕان و سۆراغکردن و لێکۆڵینەوە بە مەبەستی دۆزینە و کەشفکردنی (زانستی نوێ)، خەون و خەمی گەورەی ئەوانە. بە واتایەکی دیکە، جاران زانکۆکان سەرقاڵی ئەو شتانە بوونە کە بوونیان هەبوو، ئێستا دەبێ سەرقاڵی ئەو شتانەبن کە بوونیان نییە، هەنە بەڵام کەس دەستی بۆ نەبردوون و کەشف نەکراون. دەبێ زانکۆیی، شتێکی نوێ، بەرهەمێکی نوێ، ئامێرێکی نوێ، کەرەستەیەکی نوێ دابهێنێ، جا با ئەو داهێنانە لە درووستکردنی کەوچکێکی چا، یان دەرزییەک یان بزمارێک بێ!

ڕووبەر و جیهانی داهێنانەکان، بە قەد گەردوون فراوان و کراوەن. خوێندکار سەرپشکە، مەراقی چییە و چی لە دڵی خۆیدا گرتووە، گرنگ ئەوەیە بابەتێکی (نوێ) بخاتە بەردەست و بازاڕ. دەکرێ قەسیدەیەک، بەرنامەیەک، نەخشەیەک، ئامیرێک، بە ... کە بتوانرێت بەرائەی داهێنانی بۆ وەرگیڕێ. مامۆستا، نمرە لەسەر داهێنان دادەنێ، نەک پەڕەی سپی. جا چەندە داهێنانەکە زانستییانە و پیشەسازییانە و شیاوی بازرگانی بێ، ئەوا ئەوەندە بەرزتر سەیر دەکرێ. ڕۆژانە لە زانکۆ پێشکەوتووەکاندا، نزیکەی (١٣) داهێنانی نوێ و تازەبابەتە دەخرێتە بازاڕ.

سێ: دووانە ـــ بابەتی:

هەروا باو بووە، خوێندکاری زانکۆ، یەک بابەت دەکاتە ڕشتەی سەرەکی خوێندنی خۆی، وەک بابەتی فیزیک، بابەتی جوگرافیا، بابەتی فەلسەفە، بابەتی نەوت، بابەتی کارگێڕی... تاد. بەڵام لە زۆر لە زانکۆ ئاستبەرزەکاندا، بژاردەی دوو بابەتی ئیجبارییە، لێکۆڵینەوەکان، دەریانخستتوە، سەرقاڵکردنی خوێندکار بە یەک بابەت، توانای بیرکردنە و داهێنانی لاواز دەکا و زۆر دەرگای بەڕوودا دادەخا. دەبێ ئەو بیر لە شتی دیکەش بکاتەوە، و بزانێ چۆن مامەڵەیان لەگەڵدا دەکا. لێرەدا زۆر بەلای پسپۆڕانی ئەو زانکۆیانە جێگەی بایەخە بتوانن وا بکەن خوێندکار، دەستێکی بابەتێکی زانستی بێ و دەستەکەی دیکەی بابەتی هونەر و ئەدەبی و مرۆیی بێ. خوێندنی پڕۆفیشیناڵی جیاوازە لەگەڵ خوێندنی زانکۆیی سەردەم. دوو جیهانی سەربەخۆن.

چوار: خۆفێرکردن تا مردن:

فەلسەفەی پێگەیاندن و پەروەردەکردنی زانکۆی سەردەم بریتییە لە ڕاهێنانی زانکۆیی لەسەر بەدواداچوون و سەعیکردنی دوای تەواوکردنی کۆلێژیش. بەخشینی بڕوانامە، دوای تەواوکردنی قۆناغەکانی زانکۆ، نابێتە زامن و گەرانتی سەرکەوتنی زانکۆیی. بەڵێ زانکۆی سەردەم هەوڵدەدات، خوێندکارانی بەردەوام بن لەسەر خوێندن و فێربوون تا مردن. ئەوان زانکۆییەکانی خۆیان وا پەروەردە دەکەن، کە هەمیشە، دوای دەرچوونیشیان، بەدوای زانیاریی و زانست و مەعریفەی نوێدا بگەڕێن و لە پیشە و کارەکانیاندا پراکتیزەیان بکەن. تەنانەت، زانکۆ هەیە، داوا لەو خوێندکارانەی بڕوانامەی ماستەر و دکتۆرایان وەرگرتوو، دوای چەند ساڵێک، بچنەوە بەرخوێندن و زانیارییەکانیان لەوە جۆش بدەنەوە. زانکۆکان دەیانەوێ دڵنیا بن کە ئاستی ئەو دەرچووانەی خۆیان، دوای چەندان ساڵەش، دانەبەزیوە و لەگەڵ گۆڕانکاریی سەردەمەکەدا هاوتەریب بە پێشەوە دەڕۆن. ئیستا زانکۆ خوولی کراوە و بەردەوامی هەیە بۆ ئەو دەرچووانەی حەزدەکەن زانیارییەکانیان دەمەزەرد بکەنەوە و پتر گەشی پێبدەن.

پێنج: زامنکردنی باخچەیەکی گەرموگوڕ بۆ زانکۆییان:
مەسرەفی خوێندن لە زانکۆدا، لە وڵاتانی ڕۆژاوا و ئەمریکا قورسە. زانکۆیی، جگە لە خەرجی خواردن و هاتوچۆ و پۆشاک و کەرەستە و داپێویستی خوێندن و جێگەی خەوتن، ساڵانە، بە ڕێژەی (٣٠) هەزار دۆلاری دەوێ. ئەو بڕە پارەیە بۆ خوێندکار زۆرە. بۆیە بیریان لە سەرچاوەیەک کردووەتەوە، بۆ دەستگرتنی زانکۆکانیان. ئەمەش بە یەکێک لەو ڕێگایانە: حکومەت، لە ڕێی بانک، کۆمەکی خوێندکاری هەندێ زانکۆ دەکات، بە بەخشینی بڕە پارەیەک بە کرێی خوێندن، هەرچەندە ئەو بڕە پارەیە کرێیەکە بە تەواوی پێ ناکاتەوە بەڵام یارمەتییەکی باشە، ئەو کۆمەکە پێی دەگوترێ (Grant). یان هەندێ کۆمپانیا و کارگە، یارمەتی ماددی خوێندکار دەدات، وەک بەخشینی پێشینە، بەو مەرجەی کە زانکۆی تەواو کرد، لە لای ئەوان دابمەزرێ. سەرچاوەی سێیەم، ئەو دەزگا خێرخوازە زۆ بەلاحانەیە، کە توانای بەخشینی کۆمەکیان بە خوێندکاران هەیە. ئەوان ساڵانە یارمەتی ژمارەیەکی بەرچاو لە زانکۆییان دەدەن، بە تایبەتی ئەوانەی لە چینی هەژار و کەمدەرامەتەکانن. زانکۆ هەیە گرێبەستی لەگەڵ کۆمپانیە زۆ بەلاحەکان هەیە بۆ زامنکردنی کرێی خوێندکارەکانی.

بۆچی زانکۆ بە بایەخترین دامەزراوەی پەروەردەیی دادەندرێ؟

زانکۆ بە بایەخترین و باڵاترین و پیرۆزترین مەڵبەند پەروەردەیی

دەوڵەت و مرۆڤایەتی دادەندرێت. هەرگیز وەک قەسر و تەلار و باڵەخانەی بەرز و گەورە و فراوانی پر ژوور و پۆل و هۆڵ و تاقیگە و باخ و چیمەن سەیر ناکرێت. زانکۆ ئەرگانێکی زیندووە لە جەستەی کۆمەڵ و نەتەوە و مرۆڤایەتیدا، کە خاوەن ڕۆحی خۆی و دەنگی خۆی و جیهانی خۆیەتی، هەرچەند بەخۆی بەشێکە لە پێکهاتە ئەرگانییەکانی کۆمەڵ، بەڵام نەخشەدانەر و بریاردەری چارەنووسسازیی ئایندەی ئەو کۆمەڵە و داهاتووی کۆی مرۆڤایەتییە.
ئەو خەسڵەتانەی، ئەو مەقام و پێگە باڵا و پیرۆزەیان بە زانکۆ بەخشیووە، زۆرن، هەرە بەرچاوەکانیان ئەمانەی خوارەوەن:

یەک: مەجلیسی مامۆستای پسپۆڕ و شارەزایە:
بەدەر لە دەستە و ستافی بەڕێوەبەرانی کاروباری زانکۆ، ئەو شوێنە مەزنە کۆکەرەوە و دیوەخانی شارەزاترین و ئەزموونداترین و زاناترین مامۆستای پسپۆڕی وڵاتن. وەدەستهێنانی بڕوانامەی خوێندنی باڵا، خاوەنەکەی ناکاتە مامۆستای سەرکەوتووی زانکۆ، ئەگەر ئەو مامۆستایە خاوەن ئەزموون و دید و فەلسەفە و تەواونین و حەز و توانستیی جوان و تایبەتمەند و مرۆڤدۆستانەی خۆی نەبێ. هەمیشە، دەبینین، باڵاترین و بایەخترین دامودەزگای مەدەنی و سەربازیی وڵات، کە کێشە و قەیرانێکی گرێکوێراوی یاخۆیان دەگرێ، هانا بۆ مامۆستای پسپۆڕی زانکۆکان دەبەن وەک ڕاوێژپێکرا و دەستگر و ڕێنیشاندەر. دەکرێ ئەو دیوەخان و مەجلیسە (کە زانکۆیە) ناوبنێین (گەمیەوانانی ئەو کەشتییەی وڵاتێکی لەسەر پشتە). لە وڵاتێکی وەکو ئایرلەندا، لە نێوان (١٠٠) مامۆستای زانکۆ، سیقی یەک مامۆستا، ناوی دەردەچێ بۆ دامەزراندان. مەرجەکانیان قورسە، چونکە مەقامێکی بایەخدار دەگرن. بۆیە لەو وڵاتەدا مووچەی مامۆستای زانکۆ، بە ڕۆژەیی ، بۆ یەک ڕۆژ(٢٥٠)دۆلارە.

دوو: ماڵی بەهێزترین توێژی کۆمەڵە:
خوێندکارانی زانکۆ، بە گشتی، ئەو کوڕ و کچانەن کە لە هەرەتی تافی لاوی خۆیاندان و (١٢) ساڵێک ئەزموونی خوێندنی پێشتریان هەیە. ئەو تەمەنە دیاریکراوە، قامتێک خەسڵەت و تایبەتمەندی بەوان دەدات، کە قەت لە هیچ توێژێکی دیکەی کۆمەڵ بوونیان نییە و بە هیچ ئامراز و وەسیلەیەکیش خەلق ناکرێ و داناهێنرێ — تەنانەت بە زیرەکترین ڕۆبۆتی دروستکراویش. ئەو دەستە کوڕ و کچە گەنجە، لە پێپەی گەشەکردنی مێشکدان و هزریان کراوەیە بۆ هەموو خوێندنە وە دۆزینە و داهێنانێکی نەبوو. ئەوان خاوەن بەهێزترین ماسوولەکە و جەستە و بەرگری و لەشولارن، ئەوان، دەستەیەکی یەکجار خەوبین و

ئومێددار و هیواخوازن. ئەوا جگە لەوەی کە پردی نێوان دوو کەناری رووبارەکن کە دوو جەمسەری گرنگی کۆمەڵ بەیەکەوە دەبەستنەوە، کەناری (هەرزەکاران و سەردەمی منداڵی) لەگەڵ کەناری (پێگەیشتووان و تەمەن هەڵکشاوەکانی کۆمەڵ). واتا، ئەوان بەردی قەپان و ڕاگری هاوسەنگی نێوان ئەو دوو بەشە بایەخدارەی کۆمەڵ و مرۆڤایەتین.

سێ: کۆکەرەوەی هەر چوار ئیقلیمە:
لە نێو هەموو مەڵبەند و دامەزراوەکانی پەروەردەدا، تەنها زانکۆیە کە خوێندکاری هەرچوار ئیقلیمی وڵاتێک (یان جیهان) لە یەک شوێندا کۆدەکاتەوە و بەیەکەوە ئاشنایان دەکا و پێکەوە کار و چالاکییش ئەنجامدەدەن. ئەمە خاڵێکی زۆر بایەخدارە، ئەو فڕە ڕەنگییە لە زێد و زمان و ئایین و ئایینزا و ڕەنگ و دەنگ و نەریت و کولتوور، بەخۆی کتێبخانەیەکی زیندووە، هەمووان فێرە دەرسی تایبەت دەکات. لە هەمووش گرنگتر، گۆڕینەوەی ئەزموونەکان و دید و بۆچوونەکانە، کە ڕەنگە ببێتە مایەی خەلقکردن و داهێنان و دۆزینەوەی (شتی) نوێ.

چوار: سەردوکانی عەتارانە:
جاران لە شارەکاندا، عەتار هەبوو، هەر شتێکت ویستبدیایە و لەسەر هەرشتێک مەحتەل بووبای، لە لای ئەو دەست دەکەوت، ئەگەر شتەکەی نەشبووایە، لە سەفەری دواتریدا بۆ پایتەخت ، بۆی پەیدا دەکردی. ئیمڕۆ، زانکۆ، کتومت، وەک دوکانی عەتارەکە وایە، کۆلێژ و بەش و سەکتەری تایبەتیان بە هەموو بوارەکان هەیە. لەو پەڕی ڕشتەکانی زانستی و تەکنۆڵۆژییەوە بگرە، تا ئەو پیری جیهانی ئەدەب و هونەر و کەلتوور و بابەتە مرۆییەکان. ئەمەش جیگەی بایەخی زۆر مەزنە بە کۆمەڵ و دەوڵەت و مرۆڤایەتیش.

پێنج: گیرسانەوەی زەمەن لەوێدا لە پێناو مرۆڤایەتیدا:
ئەو دەزگایەی کە هەر (سی) پێکهاتەکەی زەمەن لە خۆیدا کۆدەکاتەوە، زانکۆیە. (ڕابردوو ــ ئێستا ــ ئایندە) لە یەک کات و پتر لە یەک جێگەدا، توێژینە و لێکۆڵینەوە و تاقیکردنەوەی لەسەر دەکرێ. هەموو قۆناغەکانی تەمەنی مرۆڤایەتی، لە خەلقەوە، بەیەکەوە دەبەسترێتەوە، بە مەبەستی تێگەیشتن و دۆزینە و داهێنانی نوێ، بە خزمەتکردنی مرۆڤایەتی. لە یەک وانەدا ڕەنگ بە باسی چەرخی بەردین و ئیستا و داهاتووی پێنجا ساڵی دیکەدا بکرێ.

شەش: کانگا و سەرچاوە:
هەرچەندە ئیمڕۆ کتیبخانەی گشتی و کتێفرۆش زۆرن، بەڵام کتێبخانەکانی زانکۆ بە کۆلێژ و بەشەکانییەوە، بە سامانێکی

نیشتمانی بە بەشت و بەسوود و بایەخدار سەیردەکرێن. زۆربەی زانکۆ ئاستبەرزەکان، وەک کانگا و سەرچاوەی خۆ زانستەکانن. لەسەرتای (٢٠٢٠) کە پەتای کۆرۆنا بڵاوبۆوە، زانکۆکان پتر لە هەموو شوێنێک و تاقیگەیەک سەرقاڵی دۆزینەوەی چارە و ڤاکسین بوون. ئەمەش لە بەر زۆری سەرچاوەکانی بەردەست و تاقیگە.

حەوت: وێستگەی ئایندەسازیی:
داهاتووی وڵات و کۆمەڵ و خۆ مرۆڤایەتی بەندە لەسەر دید و فەلسەفە و تێڕوانین و هەنگاوەکانی زانکۆ، زانکۆ نەک هەر بریاردەرە بەڵکو نەخشەدانەر و چارەنووسسازیشە بۆ ئایندەی نەوەکان و هەرچی شتە کە بە ئایندە بەسترابێتەوە. لە زانکۆدا پەیوەندی ئەمڕۆ و ئەستێرەکان دەستنیشان دەکرێ، ئیمڕۆ، لە زانکۆدا درێژی و پانی شەقامەکی سەرەکی لە شارەکی نوێدا بریاری لەسەر دەدرێ، لەوێ، دیمەن و ڕوخساری دوای سەدەیەکی داهاتوو، نەخشەی بۆ دەکێشرێ… ئەوەم وەک نموونەیەکی بچووک ئاماژە پێدا. ماستەرپلانی هەموو شوێنەکان، بە پشتیوانی پسپۆڕانی زانکۆ ئەنجام دەدرێن، هەر خۆشی کادیری ئەو سەکتەر پێدەگەیەنێ.

هەشت: دامەزراوەیەکی سەربەست و سەربەخۆ:
خەسڵەتی هەرە بەرچاوی زانکۆ ئاستبەرزەکان لەوەدایە، ئەوان سەربەست و سەربەخۆن لە: بەڕێوەبردن و سیستم و پەیڕەوپرۆگرامی خۆیان. هەموو مامۆستایەک ئازادە و سەربەستە و مافی تەواوی خۆی هەیە لە هەر بەرنامە و پرۆگرام و تاقیکردنە و ئەزموونێک کە خۆی بە باش و پێویستی دەزانێ. زانکۆ، بەخۆی دەوڵەتێکی سەربەخۆیە یان خاوەن ئەتۆنۆمی خۆیەتی لە هەر هەموو بریار و بەڕێوەبردنی جومگەکانی کاروباری خۆی. قەت هیچ کەسێک، تەنانەت، سەرککۆماریش، دەسەڵاتی دەست تێوەردانی کاروباری ئەوانی نییە. لەو وڵاتانەی دیموکراسی و مافی مرۆڤ تێیاندا بەرقەرارە، ئەگەر ڕۆژێ، پیاوێکی ئاسایش یان پۆلیسێک یان سەربازێک پێ بنێتە نێو حەرەمی زانکۆ، ئەوا وەک ئەنجامدانی کوتادەیەک وایە و هەرای گەورەی بەدوا دادێ. تەنها وەزارەتی خوێندی باڵا و توێژینەوەی زانستیی، خاوەن دەسەڵاتە بەرانبەر زانکۆکانی. زانکۆ بە خۆی ئاغا و کوێخای خۆیەتی.

سێ پرسیارەکە:

خوێنەری بەڕێز، ئێستا دوای، ئەو گوزەرکردنە سەرپێیە، بە ناو وشەکانی ئەو بابەتەدا، هەوڵبدە وەڵامی ئەو (٣) پرسیارە بدەوە و

ئ□وجا ب□ ویژدان□و□، ت□□اونینی خ□ت ب□ (زانک□) د□ربب□□:

پرسیاری ی□ک□م:
ئایا ئ□ستا د□توانی جیاوازیی ن□وان (زانک□ کارت□نیی□کان) و (زانک□ □□س□ن□کان) د□ستنیشان بک□ی؟

پرسیاری دوو□م:
ئایا ئ□ستا گ□یشتیی□ ئ□و ق□ناع□ت□، ک□ ئ□و زانک□ی□ی، ک□س□ک یان تاقم□ک، ل□ د□ر□و□ی شوور□ی زانک□، ب□□□و□ی د□بات و ج□□□وی د□گر□، م□حال□ بتوان□ بگات□ ئاستی ب□رز؟

پرسیاری س□ی□م:
ئایا ئ□ستا درکت ب□و□ کرد ک□ ب□چی ئ□م□ و مر□ڤای□تی پ□ویستیمان ب□ (زانک□ی ئاستب□رز□) و زانیت ئ□م□ زانک□مان ب□چیی□؟

ئ□م باب□ت□ ل□ ژمارە (٤٣)ی گ□ڤاری (ژیار)ی پ□رو□رد□یی ب□اوکراو□ت□و□ (٢٠٢٢).

ب□ نمایشی “کوردانی ئیز□دی” دووه□مین ف□ستیڤا□ی فیلمی کوردی “ئ□ست□نبوو□” د□ستی پ□کرد

م□نسوور جیهانی –

ب□ نمایشی فیلمی سین□مایی “کوردانی ئیز□دی” ل□ د□رھ□نانی “ئاماسی مارتیر□سیان” ب□رھ□می سا□ی 1933 ل□ ی□ک□تی س□ڤیی□ت، دووه□مین خولی ف□ستیڤا□ی فیلمی کوردی “ئ□ست□نبوو□” د□ستی پ□کرد.

دووه□مین خولی ف□ستیڤا□ی فیلمی کوردی “ئ□ست□نبوو□” İstanbul ب□ پشتیوانی “ک□میت□ی سین□مایی میز□پ□تامیا” Mezopotamya Sinema و ب□ ب□رپرسیاری هاوب□شی “تان□ر تان” Taner Tan و “ئادار تاش”

Adar Taş، بۆ نمایشی فیلمی سینەمایی “کوردانی ئیزیدی” Kurdên Êzidî لە دەرهێنانی “ئاماسی مارتیرۆسیان” Amasi Martirosyan بەرهەمی ساڵی 1933 لە یەکێتی سۆڤییەت، بۆ نمایشی 30 بەرهەم لە سینەماکارانی کورد و بە تەرکیز لەسەر سینەمای کوردیی، دوێنێ پێنجشەممە 24ی مارچی 2022 لە شاری ئەستەنبووڵ لە تورکیا کرایەوە و بۆ ماوەی پێنج ڕۆژ بەردەوام دەبێت.

لە ڕاگەیاندنی کۆمیتەی بەڕێوەبەری دووهەمین خولی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی ئەستەنبووڵدا هاتووە: گرینگی و مانای هونەر؛ بە تایبەت هونەری سینەما و هونەرەکانی شێوەکاریی لە ڕۆژگاری ئەمڕۆدا بە باشی ناسراوە. خەڵکانی جیهان، زیاتر لە سەد ساڵە کە ناو و شوناسی خۆیان لە ڕێگای سینەماوە لە جیهاندا پێکهێناوە، بەڵام کوردەکان و کۆمەڵگای وەکوو کوردەکان ڕووبەڕووی بەربەستی زۆر بوونەتەوە و بەرەوپێشنەچوونی سینەمای کوردیی بەتەنێ بەربەستێک بۆ بەرەوپێشنەچوونی خەڵکی کورد و ئەم بارووددۆخە هێشتاش بە شێوەی جۆراوجۆر درێژەی هەیە و ئەمە لەگەڵ کەلتوور و هونەردا دژایەتی هەیە. سینەمای کوردی لە سیاسەتەکانی دۆخ و چۆنییەتی هاوشێوە بوون بگرە تا دەرفەتە ماددی و مەعنەوییەکان؛ بەردەوام ڕووبەڕووی گرفت و بەربەست بۆتەوە. ئەم بارووددۆخە دەتەزێنێ، هێشتاش بە لەککەوتن و بەربەرست درێژەی هەیە. ئێمە وەکوو کۆمیتەی بەڕێوەبەریی ئەم فێستیڤاڵە، ئاگاداریی ئەم بارووددۆخە هەین و هەر بەم پێیە، دمانەوێت دووهەمین خولی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی “ئەستەنبووڵ” بەڕێوەبەرین. خەڵکی کورد لە هەر لایەنێک و بە کەلتوور و هونەریی خۆیان لە خەباتێکی نەتەوایەتیدان. هیوامان ئەوەیە کە ئێمەش، چرای ڕێگای ئەم کارە گرینگ و هەستیارە بین.

لە درێژەی ئەم ڕاگەیەندراوەدا هاتووە: هەر بەم پێیە؛ لە ساڵی 2019 فێستیڤاڵی فیلمی کوردی ئەستەنبووڵمان بۆ یەکەمین جار بە پشتیوانی “کۆمیتەی سینەمایی میزۆپۆتامیا” و بە شێوەی ئۆنلاین بەڕێوەبرد. پێش لە بەڕێوەچوونی یەکەمین خولی فێستیڤاڵ، بۆمان دەرکەوت کە سینەماکارانی کورد لە تورکیا ناتوانن بە ئاسانی فیلمەکانی خۆیان لە هۆڵەکانی سینەمادا نمایش بکەین. تەنانەت ئەگەر فیلمەکانیشیان نمایش بکرێت، بە ناچار سانسۆڕ دەکرێت. ئێستاش بە شێوەی ڕاشکاوانە، ناتوانین بڵێین کە فیلمە کوردییەکان ڕەنگی هۆڵی سینەما بەخۆیانەوە دەبینن و لە ڕاستیدا میکانیزمەکانی سانسۆڕ و هەروەها قەدەغەکردن بۆ ئاوان لە قۆناغی جۆراوجۆردا بوونی هەیە و ئەم بابەت و گرفتە، هێشتاش درێژەی هەیە. بە

لەبەرچاوگرتنی هەمووی ئەوانە دەمانەوێت سانسۆڕ، بەربەستەکان و ئەو سنوورانەی کە دەنە سەر ڕێگای سینەمای کوردیی لادەین و تا ئەو کاتەی کە بتوانین لێی ڕزگار بین، درێژە بە ڕێگای خۆمان دەدەین. بەجگە لەوانە، ئێمە دەمانەوێت ئەم فێستیڤاڵە، شوێنێک بێت بۆ سینەماکارانی کورد تاکوو بتوانن فیلمەکانیان تیایدا نمایش بکەن و بەرهەمەکانیان پێشکەش بە بینەران، هۆگرانی سینەما و لایەنگرانی خۆیان بکەن. هەرچەندە ئەوە یەکەمین مەبەستی ئێمەیە، بەڵام دەمانەوێت کوردەکان لە سینەمای جیهان، نوێنەری باش و شایستەی خۆیان هەبێت و لە نێوان سینەمای کوردی و سینەمای جیهاندا پەیوەندییەکانی باش و تۆکمە و گونجاو پێکبێنین.

لە درێژەی ئەم دەقەدا هاتووە: دوای ساڵی 2019 و بە دوای بڵاوبوونەوەی پەتای ڤایرۆسی کۆرۆنا کە بارووددۆخی لەمەجبووری لە سەرتاسەری جیهاندا پێکهێنا، ئێمە نەمانتوانی فێستیڤاڵەکەی خۆمان بە شێوەی ئامادەبوون بەڕێوەبەرین. ئێمە کە بە بەرزڕاگرتنی جێژنی فێستیڤاڵی ساڵی 2019، دەمانەوێت دووهەمین خولی فێستیڤاڵ، لە ڕۆژانی 24 تا 29ی مارچی 2022 بەڕێوەبەرین. نزیکەی پێنج مانگ لە دەست بە کاریی ئەم ڕووداوە تێدەپەڕێت. لە هەڵبژاردنی فیلمەکان وەکوو کۆمیتەی فێستیڤاڵ، هەندێک پێوەرمان دیاریی کرد، ئەویش ئەوە بوو ئەو فیلمانەی کە لە چوارچێوەی بایەخە مرۆڤایەتییەکان، سروشت و دیمۆکڕاتیک وێنەگیرابن، بە گشتیی هەڵبژێردران. هەڵبەت هەموو ئەو بەرهەمانەی کە بۆ ئێمە ڕەوانە کرابوون، گرینگایەتی تایبەت بە خۆیان هەبوو و سوپاسی هەموو ئەو دەرهێنەرانە دەکەین کە فیلمەکانی خۆیان بۆ ئێوە ڕەوانە کرد.

لە کۆتایی ڕاگەیاندنی چاپەمەنییەکانی کۆمیتەی بەڕێوەبەریی دووهەمین خولی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی ئەستەنبووڵدا هاتووە: 30 بەرهەم لە چوارچێوەی فیلمە بەیندە سینەماییەکان، بەڵگە فیلم و کورتە فیلم لە دووهەمین خولی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی “ئەستەنبووڵ” نمایش دەکرێن. ئەم بەرهەمە هونەریانە لە سەرتاسەری کوردستان و زۆربەی وڵاتانی جیهان کە کوردەکان تیایدا نیشتەجێین و ژیان بەسەر دەبەن، بۆ نووسینگەی فێستیڤاڵ ڕەوانە کراون و زۆربەی ئەوان بە ئامادەبوونی دەرهێنەرەکانیان لە فێستیڤاڵ نمایش دەکرێن. هەروەها فیلمی سینەمایی “کوردانی ئیزەدی” Kurdên Êzidî کە لە لایەن “ئاماسی مارتیرۆسیان” Amasi Martirosyan لە ساڵی 1933 لە ئەرمەنیستانی یەکەتی سۆڤییەت وێنەگیراوە و تا ئێستا لە تورکیا و کوردستان نمایش نەکراوە، فیلمی دەستپێکی فێستیڤاڵەکەی ئێمە

دەبێت. بۆ نمایشی ئەم فیلمە، دەمانەوێت چاوخشاندنێکمان هەبێت بە ئەزموونی کوردەکان لە مێژووی سینەمادا و ڕوانینێکمان هەبێت بۆ مێژووی نەنووسراوی ئەواندا. لە شێوەی کردنەوەشدا، کۆنسێرتی مۆسیقاش پێشکەش دەکرێت. کۆبوونەوەیەک سەبارەت بە سینەمای کورد یەکێکی دیکە لە بەرنامەکانی ئەم ڕووداوە هونەرییە دەبێت کە تیایدا سینەماکارانی کورد سەبارەت بە سینەمای کورد و گرفتەکانی خۆیان پێکەوە ئاخاوتن دەکەن و بیرووبۆچوونەکانیان دەخەنەڕوو، تاکوو لە بوارە جۆراوجۆرەکانی سینەمادا گرفتەکانیان باس بکەن و ئایدیاکانی خۆیان گەشەپێبدەن. ئەمە وەکوو کۆمیتەی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی "ئەستەنبووڵ" لە ڕۆژانی 24 تا 29ی مارچی 2022 چاوەڕوانی هەموو سینەماکاران و هەڤاڵانی سینەما و هەروەها خەڵکی خۆشەویستین.

بۆ زانیاری زیاتر:
https://drive.google.com/file/d/1agxgO4IhkvE19UPgPkd-DbgGS5rKWa_V/view

---

شیعر/ وەڵام… یونس تانج

کراین
بە قۆپی شکاوی
فینجانە شیرێک.
بە دار شەقەی
هەڵدەراوی تیمارکراوێک.
بە فەرەنجی
پاش زریانە توڕەکان.
باخاتی هەرمەکانت
بەخشیە بەدکاران
و
تاشە بەردی یاڕێکی دوور
دیاری ئەمە
دەی
وەرە

گ□
ب□ چیتکردین
ب□
نا ی□ یت□
گ□

2022-1-2
ی. ت

س□ت ب□ردت ل□ دوو ب□ت… ش□ما□ بار□وانی

ک□ه□ر د□□□یت
ب□□ و
ل□ جیاتی جار□ک
ه□زار جار ما□ئاوا

من
ئیتر ن□ ه□نراو□ی خ□م
و
ن□شیعر ب□ دا ب□ان
د□نووسم

ن□ ل□د□گ□□□م
ئازار توخنی ه□ر□می
د□روونم بک□و□ت
و
ن□ گ□رانیش ب□ ئیشق□کی
شکست خواردوو
د□چ□م

ت□ شای□ن نیت
ب□ دیار ئ□لبوومی بیر□و□ری□کانت

دانیشم و
ئ□شکت ب□ ب□□ژم

بر□ ئازیز
ک□ه□ر د□□□یت
زوو ب□□
و
س□ت ب□ردت ل□ دوو ب□ت